

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Diplomová práce

Potravinový problém západní Afriky

Dagmar Bártlová

© 2015 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra ekonomiky

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Dagmar Bártlová

Evropská agrární diplomacie

Název práce

Potravinový problém západní Afriky

Název anglicky

West Africa food problem

Cíle práce

Hlavním cílem práce je zhodnocení příčin nepříznivé potravinové situace západní Afriky. Dílčím cílem je posouzení efektivnosti možností řešení potravinové situace západní Afriky.

Metodika

Zpracování teoretické části bude předcházet nastudování vybrané odborné literatury.

Základním zdrojem dat budou statistické ročenky a databáze FAOSTAT.

Jako základní metody budou použity metody analýzy, syntézy a komparace.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 str.

Klíčová slova

Potravinový problém, podvýživa, západní Afrika, zemědělství

Doporučené zdroje informací

- + Adamcová, L. a kol. Rozvojová ekonomika. Praha: Oeconomica, 2009. ISBN 978-80-245-1515-1.
- + Jeníček, V.: Globální problémy světa v ekonomických souvislostech, C.H.Beck, Praha 2010, 352
- + Kuna, Z.: Demografický a potravinový problém světa, Wolters Kluwer ČR, a.s., Praha, 2010, ISBN 978-80-7357-588, 340 str.
- + Kuna Z.: Potravinový problém subsaharské Afriky a letecká dopravní činnost OSN, in. Acta academica karviniensia, 4/2013, Slezská univerzita v Opavě, Karviná, str. 123-134.
- + Kuna, Z. Rozvojové země ve světové ekonomice. Praha: Credit, 2004. ISBN 978-80-213-1134-3.
- + The State of Food Insecurity in the World 2013. Roma: FAO/UN, 2013. ISBN 978-92-5-107916-4, 56 str.
- + World Development Indicators database, World Bank, přístupné na www.worldbank.org/data
- + 2012 United Nations Demographic Yearbook, UN, New York, 2013, ISBN 978-92-1-051106-3, 746 str., přístupné na: <https://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/dybsets/2012.pdf>
- + 2013 World Population Data Sheet, PRB, Washington, 2013, ISSN 0085-8315, 20 str.

Předběžný termín obhajoby

2015/06 (červen)

Vedoucí práce

Ing. Zbyněk Kuna, Ph.D.

Elektronicky schváleno dne 6. 10. 2014

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 6. 10. 2014

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 25. 03. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Potravinový problém západní Afriky" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. 3. 2015

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Zbyňku Kunovi, Ph.D. za odborné vedení této diplomové práce, za cenné rady, vstřícný přístup a věnovaný čas.

Potravinový problém západní Afriky

West Africa food problem

Souhrn

Diplomová práce je zaměřena na potravinový problém, jakožto jeden z globálních problémů světa. Výživová situace je sledována ve státech západní Afriky. Samotné analýze potravinové situace západní Afriky předchází popis této oblasti z pohledu geografického a ekonomického. Je popsána ekonomická pozice západní Afriky jednak v rámci afrického kontinentu a také z hlediska mezinárodního. Práce dále obsahuje kapitolu vymezující základní pojmy týkající se hladu a podvýživy. Dále je pozornost zaměřena na vývoj potravinové situace v západní Africe včetně faktorů, které tuto situaci ovlivňují. Obsaženy jsou také návrhy na možnosti řešení potravinového problému.

Klíčová slova: Potravinový problém, potravinová bezpečnost, západní Afrika, zemědělství, podvýživa, chudoba, FAO

Summary

The thesis is focused on the food problem, as one of the global problems of the world. The nutritional situation is observed in the states of West Africa. The analysis of the food situation in West Africa is preceded by a description of the area in terms of geographic and economic. It describes the economic position of West Africa, both within the African continent, as well as internationally. The work also includes a chapter defining the basic concepts related to hunger and malnutrition. Furthermore, attention is focused on the development of the food situation in West Africa, including the factors that influence this situation. Suggestions for possible solutions of the food problem are included as well.

Keywords: Food problem, food security, West Africa, agriculture, malnutrition, poverty, FAO

Obsah

1	Úvod.....	6
2	Cíl a metodika.....	8
3	Literární rešerše	10
4	Geografická a ekonomická charakteristika západní Afriky.....	12
4.1	Geografické vymezení	12
4.2	Průmysl	13
4.3	Zemědělství.....	14
4.4	Integrační uskupení západní Afriky.....	15
4.5	Ekonomická charakteristika.....	16
4.5.1	Ekonomická síla.....	16
4.5.2	Ekonomická úroveň	17
4.5.3	Ekonomický růst	18
4.5.4	Další makroekonomické ukazatele	22
4.6	Postavení západoafrické ekonomiky v rámci afrického hospodářství.....	23
4.7	Postavení západoafrické ekonomiky v rámci světa	24
4.8	Demografická situace	27
4.9	Sociální situace	29
4.10	Zdravotní situace.....	30
5	Potravinový problém.....	33
5.1	Podvýživa jako globální problém	33
5.2	Charakteristika potravinového problému.....	33
5.2.1	Spotřební úrovně potravin	33
5.2.2	Potravinová bezpečnost	34
5.2.3	Zásoba potravin na obyvatele	34

5.2.4	BMR – stupeň bazálního metabolismu	34
5.2.5	BMI – index tělesné hmotnosti	35
5.2.6	Hloubka hladu	35
5.2.7	Rozsah hladu	35
5.3	Hlad, podvýživa, chronická podvýživa, akutní hlad, hladomor	36
5.4	Výživová doporučení	36
6	Potravinový problém západní Afriky	40
6.1	Počty podvyživených	40
6.2	Složení potravy a vývoj zásob potravin	46
6.3	Faktory ovlivňující potravinovou bezpečnost.....	51
6.3.1	Populační vývoj	51
6.3.2	Zemědělství.....	52
6.3.3	Degradace půdy	56
6.3.4	Rostoucí ceny potravin	57
6.3.5	Chudoba	60
6.3.6	Nezaměstnanost	61
6.3.7	Nízká úroveň vzdělanosti.....	63
6.3.8	Špatná dopravní infrastruktura.....	65
6.3.9	Politická nestabilita, válečné a etnické konflikty.....	66
6.3.10	Změna klimatu	66
6.4	Možnosti řešení potravinového problému	67
7	Závěr	71
8	Seznam použité literatury	74

Seznam použitých zkratek

BMI	Index tělesné hmotnosti <i>(Body Mass Index)</i>
BMR	Stupeň bazálního metabolismu <i>(Basal Metabolic Rate)</i>
ECOWAS	Hospodářské společenství západoafrických států <i>(Economic Community of West African States)</i>
EU	Evropská unie <i>(European Union)</i>
CFA	Africké měnové společenství <i>(Communauté financière d'Afrique)</i>
FAO	Organizace spojených národů pro výživu a zemědělství <i>(Food and Agriculture Organization of the United Nations)</i>
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj <i>(Organisation for Economic Co-operation and Development)</i>
HDI	Ukazatel rozvoje lidského faktoru <i>(Human Development Index)</i>
HDP	Hrubý domácí produkt
HDP/obyv.	Hrubý domácí produkt na obyvatele
HMP	Hrubá míra porodnosti
HMÚ	Hrubá míra úmrtnosti
ILO	Mezinárodní organizace práce <i>(International Labour Organization)</i>
IRIN	Integrované regionální informační sítě <i>(Integrated Regional Information Networks)</i>
LN	Liga národů <i>(League of Nations)</i>

MDG	Rozvojové cíle tisíciletí <i>(Millennium Development Goals)</i>
UEMOA	Západoafrická hospodářská a měnová unie <i>(Union Economique et Monétaire Ouest Africaine)</i>
UN	Organizace spojených národů <i>(United Nations)</i>
UNDP	Rozvojový program Organizace spojených národů <i>(United Nations Development Programme)</i>
UNECA	Hospodářská komise Organizace spojených národů pro Afriku <i>(United Nations Economic Commission for Africa)</i>
UNICEF	Dětský fond Organizace spojených národů <i>(United Nations Children's Fund)</i>
UNU	Univerzita Organizace spojených národů <i>(United Nations University)</i>
USA	Spojené státy americké <i>(United States of America)</i>
WFS	Světový potravinový summit <i>(World Food Summit)</i>
WHO	Světová zdravotnická organizace <i>(World Health Organization)</i>

1 Úvod

Práce se zabývá potravinovým problémem v rozvojových zemích se zaměřením na státy západní Afriky. Potravinový problém představuje jeden z nejzávažnějších globálních problémů lidstva.

Afrika je kontinentem, kde vládne chudoba, hlad a v důsledku toho jsou miliony lidí nuceni čelit podvýživě a nemocem. Afrika je kontinentem na mnoha místech zmítaným abnormálním suchem, ozbrojenými konflikty a politickou nestabilitou. Zatímco v průmyslově vyspělých zemích je dostupnost potravin považována za samozřejmost, v rozvojových zemích umírají každoročně stovky tisíc lidí, zejména dětí, v důsledku špatné potravinové situace.

Podle odhadů Organizace spojených národů pro výživu a zemědělství (FAO) trpělo mezi léty 2010 – 2012 téměř 870 milionů lidí z celkové populace 7,1 miliardy lidí na světě chronickou podvýživou. Z toho většina, přesněji 852 milionů lidí, žila v rozvojových zemích. Zbývajících 16 milionů lidí byli obyvateli rozvinutých zemí.¹ I přesto, že celkový počet podvyživených lidí na světě klesl o 17 % oproti celkovému počtu podvyživených mezi léty 1990 – 1992, problém týkající se podvýživy představuje a nadále bude představovat velice závažný problém lidstva volající po pomoci nejen vlád konkrétních států, ale zejména rozvinutých zemí a mezinárodních organizací.

V této souvislosti je vhodné také zdůraznit, že potravinový problém se netýká pouze zemí rozvojových, ale také zemí rozvinutých. Zatímco v rozvojových zemích představuje mnohdy boj o obstarání potravy jeden ze základních úkolů podmiňujících přežití, v rozvinutých zemích se problém výživy týká zejména nadměrné konzumace potravin, nevhodného složení stravy a z toho plynoucí výskyt civilizačních chorob. Toto je obecně považováno za obrovský paradox, jelikož světová produkce potravin je v globálním měřítku dosti velká na to, aby uspokojila potřeby všech obyvatel planety.

V rozvojových zemích představuje překážku v přístupu k potravinám zejména nedostatek finančních prostředků. Pokud lidé nemají dostatek peněz, nemohou si koupit potřebné

¹ Zahrnuta i oblast bývalého SSSR.

množství jídla či zemědělského vybavení a osiva pro vypěstování vlastních potravin. Důležitým jevem je také rychlý nárůst populace a tím potřeba produkovat potraviny rychleji než je samotný nárůst obyvatel. Strava obyvatel se pak stává jednotvárnou a vede k výskytu hladu, podvýživy a nemocí. Zejména u dětí má podvýživa fatální následky na další vývoj. Může způsobovat dýchací problémy, poškození imunity či orgánů, pokles výkonnosti, inteligence nebo kožní problémy. V nejhorších případech může končit smrtí.

Řešení problému hladovějící Afriky zůstává nadále obrovským úkolem a výzvou pro mezinárodní společenství. I přesto, že budoucnost afrického kontinentu leží v rukou jednotlivých států, mezinárodní pomoc je nezbytná.

2 Cíl a metodika

Cílem diplomové práce je zhodnocení příčin nepříznivé potravinové situace západní Afriky a posouzení efektivnosti možných řešení pro tuto situaci.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Základní metodou pro dosažení stanoveného cíle je studium a analýza odborné literatury, odborných článků, publikací a statistických ročenek zabývajících se danou problematikou. Při zpracování dat jsou využity metody analýzy, syntézy a komparace.

V teoretické části se práce nejdříve věnuje geografickému vymezení západní Afriky. Je zde také obsažen stručný popis západoafrického zemědělství, průmyslu a integračních uskupení v západní Africe. Následuje ekonomická charakteristika západoafrických států. Základními ukazateli pro hodnocení ekonomické situace je HDP (hrubý domácí produkt) a HDP/obyv. (hrubý domácí produkt na obyvatele). Pro představu ekonomického růstu byl vybrán ukazatel tempo růstu HDP. Hodnoty těchto ukazatelů jsou porovnávány mezi jednotlivými státy západní Afriky. Dále je zde přiblíženo postavení západoafrické ekonomiky v rámci afrického hospodářství a v rámci světa, a to s použitím ukazatele HDP. Následuje porovnání ekonomického růstu západní Afriky s celým africkým kontinentem a s vybranými oblastmi světa.

Vzhledem k nedostatečně vypovídající hodnotě uvedených ekonomických ukazatelů v případě rozvojových zemí jsou v další části posuzovány ukazatele týkající se úrovně života obyvatel. Nejdříve je nastíněna demografická situace západní Afriky. Následuje část zabývající se sociální situací v regionu. Zde je posuzován HDI (ukazatel rozvoje lidského faktoru), který bere v úvahu hodnoty HDP na obyvatele, průměrnou očekávanou úroveň naděje na dožití, úroveň vzdělanosti, kde se hodnotí gramotnost a počet roků školní docházky. Dále je zde zmínka o zdravotní situaci v západoafrickém regionu.

Další kapitola vysvětluje základní pojmy používané v souvislosti s hladem a podvýživou. Je zde také přiblížena problematika podvýživy jakožto globálního problému. Nechybí ani výživová doporučení a jejich vývoj v čase.

Následuje praktická část zabývající se analýzou potravinové situace v západní Africe. Výživový problém je v jednotlivých státech západní Afriky sledován a porovnáván dvěma

způsoby. Prvním jsou absolutní počty podvyživených a druhým je podíl podvyživených k celkové populaci. Sledován je celkový počet podvyživených i jejich vývoj v čase.

Další kapitola se zabývá složením potravy obyvatel západní Afriky a vývojem zásob potravin v čase. Jsou zde představeny nejdůležitější potraviny obyvatel západoafrických států z hlediska množství přijímaných kilokalorií na osobu a den. Následuje přehled o množství přijímaných bílkovin a tuků ve stravě v gramech na osobu a den. Vývoj zásob potravin určených k přímé spotřebě je vyjádřen v kilokaloriích na osobu a den. Přiblížena je také situace týkající se přístupu obyvatel západní Afriky ke zdrojům pitné vody.

V další části je pozornost věnována faktorům, které ovlivňují potravinovou situaci v západní Africe. Na ni navazuje kapitola předkládající možnosti řešení potravinového problému západní Afriky, a to na základě zjištěných souvislostí v průběhu psaní práce. Zmíněny jsou také Rozvojové cíle tisíciletí, které jsou úzce spjaty s řešením potravinového problému ve světě.

3 Literární rešerše

Z českých autorů se potravinovým problémem zabývá Zbyněk Kuna. Jeho publikace *Demografický a potravinový problém světa* je obsáhlou studií nad problematikou demografie a výživy v současném světě. Jeho další publikace *Rozvojové země ve světové ekonomice* poskytuje obecný přehled o rozvojových zemích světa a problémech, se kterými se potýkají, od demografie až po výživu. Dalším autorem v oblasti této problematiky je Vladimír Jeníček. Tento autor, spolu s Vladimírem Kreplem, napsal publikaci *Economics of Development*, ve které se zabývá, mimo jiné, potravinovým problémem rozvojových zemí, jeho příčinami a řešením. Další publikací, kterou napsal spolu s Jaroslavem Foltýnem, je kniha s názvem *Globální problémy světa v ekonomických souvislostech*. Zde dělí globální problémy na intersociální, antroposociální a přírodně-sociální, v rámci nichž popisuje mimo jiné globální potravinový a demografický problém. Autorka Lenka Adamcová a kol. se zabývá ve své publikaci *Rozvojová ekonomika* obecnou charakteristikou rozvojových zemí, vývojem jejich ekonomik v čase a postavením ve světovém hospodářství a v neposlední řadě faktory ekonomického rozvoje. Pro tuto práci byla zejména nápomocna kapitola týkající se ukazatele kvality lidského faktoru. Pro pochopení vlivu kolonialismu na dnešní podobu afrického kontinentu byly využity poznatky z knihy s názvem *Subsaharská Afrika: Problémy demokracie, nacionalismu a mezinárodních vztahů* od autora Mesfina Gedlu. Jan Záhořík ve své knize s názvem *Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace* popisuje nerostné bohatství afrického kontinentu a upozorňuje na možné problémy spojené se zájmem světových mocností o tuto oblast afrického hospodářství.

Potravinovým problémem se v současné době zabývá také mnoho institucí či mezinárodních organizací. Existují jednak organizace na globální úrovni, které poskytují zahraniční pomoc a shromažďují informace o potravinové situaci v jednotlivých zemích, regionech a státech světa. Dále lze získat doplňující informace od menších, regionálních institucí přímo v dané zemi. Mezinárodní organizací, která poskytuje velké množství informací a potravinové situaci ve světě je Organizace spojených národů pro výživu a zemědělství (FAO). V publikacích s názvem *The State of Food Insecurity in the World* lze najít nejenom počty chronicky podvyživených osob a jejich podíl k celkové populaci dané země, ale také informace o výživových doporučeních či informace o humanitární pomoci.

V práci jsou dále využity poznatky z publikace *FAO Statistical Yearbook 2014*, která obsahuje nepřeberné množství statistik týkajících se demografické situace, sociální situace, výživové situace či situace z oblasti zemědělství a udržitelného rozvoje. FAO navíc disponuje obsáhlým statistickým portálem (FAOSTAT), který byl základem pro získávání statistických dat potřebných k vytvoření praktické části této práce.

Statistická data týkající se ekonomické, sociální a demografické situace v západní Africe lze nalézt v publikacích s názvem *African Economic Outlook 2014* a zvláště ve statistikách zveřejněných společně těmito organizacemi: Africkou rozvojovou bankou, Organizací pro ekonomickou spolupráci a rozvoj a Rozvojovým programem Organizace spojených národů. Další publikací je *Report on Economic and Social Conditions in West Africa in 2010 and Outlook for 2011*, která byla vydaná v roce 2012 Hospodářským společenstvím západoafrických států (ECOWAS). Publikace poskytuje široké spektrum informací o západní Africe v oblasti ekonomiky, sociální situace či plnění Rozvojových cílů tisíciletí. Podobnou publikací zabývající se ekonomickou a sociální situací v západní Africe je publikace *Recent Economic and Social Development in West Africa and Prospects for 2012* vydanou Hospodářskou komisí Organizace spojených národů pro Afriku (UNECA). Dětský fond Organizace spojených národů (UNICEF) ve své publikaci *The State of the World's Children 2014* předkládá řadu statistik týkajících se dětské výživy, zdraví, úmrtnosti, vzdělání či pokroku ve snaze zlepšovat situaci dětí v rozvojových zemích. Vyčerpávající výčet statistických údajů týkajících se demografie lze najít v publikacích s názvem *United Nations Demographic Yearbook* vydávaných Organizací spojených národů. OSN také vydává publikace týkající Rozvojových cílů tisíciletí s názvem *The Millennium Development Goals Report*. Zde jsou popsány Rozvojové cíle tisíciletí a průběh jejich plnění. K získání dat o ekonomické vyspělosti, demografické a sociální situaci zemí bylo, mimo již zmíněných organizací, využito statistik Světové banky.

4 Geografická a ekonomická charakteristika západní Afriky

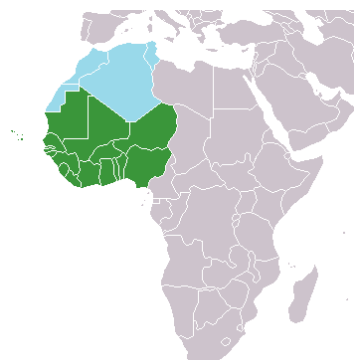
4.1 Geografické vymezení

Západní Afrika je regionem nacházejícím se v severozápadní části afrického kontinentu. Podle geografického vymezení sloužícího ke statistickým účelům Organizace spojených národů (OSN) patří do západní Afriky následujících 17 států: Benin, Burkina Faso, Kapverdy, Pobřeží slonoviny, Gambie, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Libérie, Mali, Mauretánie, Niger, Nigérie, Svatá Helena, Senegal, Sierra Leone a Togo. (United Nations, 2013)

Ostrov Svatá Helena nacházející se v jižním Atlantiku necelých dva tisíce kilometrů od břehu Angoly je v mnoha jiných zdrojích často přiřazována k území jižní Afriky.

Na obrázku č. 1 jsou barevně vyznačeny státy západní Afriky. Modře je označena oblast států Svazu arabského Maghrebu představující politické uskupení sdružující pět států severozápadní Afriky včetně Mauretánie.

Obrázek 1: Západní Afrika podle geografického vymezení OSN

Zdroj: Wikimedia Commons

Západní Afrika je charakteristická rozmanitostí kultur, přírodních oblastí a bioregionů. Na severu hraničí s pouští Sahara, na západě je omývána břehy Atlantského oceánu a na jihu břehy Guinejského zálivu. Některé zdroje udávají složitost specifikace východní hranice. Může za ni být považována pomyslná hranice mezi Kamerunem a Čadským jezerem.

V regionu západní Afriky se lze setkat s oblastmi tropických deštných pralesů, ale i vyprahlých pouští. Na severu se rozprostírá polopouštní oblast zvaná Sahel, která představuje území mezi pouští Sahara na severu a savanou, která postupně směrem k jihu

přechází v deštný prales (příloha 1). Většina pralesů v oblasti Guinejského zálivu byla vymýcena a nahrazena plantážemi k pěstování kakaovníku, kávovníku a bavlníku. (Swedish International Development Cooperation Agency, 2000)

Tři čtvrtiny obyvatel západní Afriky žijí v oblasti tropické a subtropické, 20 % v polosuchých oblastech (Sahel) a zbývajících 5 % v oblastech suchých. Navzdory všeobecnému mínění, tato část Afriky je oblastí netrpící nedostatkem vody (s výjimkou dvou zemí, kterými jsou Burkina Faso a Kapverdy). Nachází se zde 28 vodních zdrojů protékajících přes jednotlivé státy (s výjimkou Kapverd). Největším z nich je řeka Niger, která protéká přes Guineu do Mali, Nigeru a Nigérie. Další důležitou řekou je řeka Volta, která protéká Burkinou Faso dál do Ghany. (Sahel and West Africa Club Secretariat, 2011)

Dnešní podoba hranic států západní Afriky je výsledkem kolonizace a dělení afrického kontinentu mezi koloniálními mocnostmi. Tím vznikl velký počet států mnohdy se sporným vymezením hranic a s obyvateli, kteří byli buďto násilně spojeni se svými nepřáteli nebo byli rozděleni v rámci jedné etnické skupiny do více států. To je důsledkem mnohaletých politických problémů, nedemokratických režimů, násilí, sporů a napětí mezi etnickými skupinami mnohdy ústící v občanské války působící ekonomický, politický a sociální rozkol. Gedlu (1998) ve své knize uvádí, že násilí se v africkém prostředí stalo něčím normálním právě proto, že je přímým důsledkem kolonialismu, tedy jediné politické praxe, se kterou byli prekoloniální afričtí politikové obeznámeni.

4.2 Průmysl

Západní Afrika zažila dlouhá léta vykořisťování v oblasti nerostných surovin, což způsobilo další negativní dopad na situaci v jednotlivých státech. Nerostné suroviny se staly předmětem dlouhotrvajících válek a regionálního napětí. Nejvíce se rozvíjejícím odvětvím průmyslu je ropný průmysl, který zaznamenal v posledních dvou desetiletích ohromný rozvoj. V Africe se nacházejí dvě zásadní oblasti skýtající ropné bohatství a jedno z nich se nalézá právě v oblasti Guinejského zálivu. Nejvýznamnějším producentem ropy v západní Africe je Nigérie. Nigérie také dlouhodobě zaujímá pozici největšího producenta ropy v Africe. Další země, které mohou v budoucnu zvyšovat svůj ropný potenciál, jsou Kapverdy, Mauretánie, Senegal, Ghana a Pobřeží slonoviny. (Záhořík, 2010)

V západní Africe se dále nacházejí naleziště zemního plynu, přičemž Nigérie patří mezi světově významné exportéry zkapalněného zemního plynu. Nigérie dále produkuje zinek, vápenc a železnou rudu. Ghana a Mali mají dlouhou historii v těžbě zlata, Ghana dále produkuje diamanty a bauxit. Niger těží uran, Guinea bauxit, zinek a diamanty. Sierra Leone je zaměřena na produkci bauxitu, železné rudy, vápence a diamantů. Libérie a Mauretánie těží a vyváží železnou rudu. (Kuna, 2004)

4.3 Zemědělství

V západní Africe převládá rostlinná výroba nad živočišnou. Státy jsou producenty zemědělských surovin, z nichž jde značné množství na prodej na mezinárodní trh. Mezi hlavní zemědělské produkty patří bavlna, která se pěstuje zejména v Mali, Burkině Faso a Beninu. Dalším produktem je kaučuk, který je základní surovinou na výrobu pryží a jeho producentem je Libérie. Ghana a Pobřeží slonoviny jsou největšími světovými producenty kakaa a kávy. (UNECA, 2012)

Západní Afrika je druhým největším dodavatelem bavlny do Číny. Největší bavlníková pole jsou situována v oblasti hranic mezi Mali, Burkinou Faso a Pobřeží slonoviny. Produkce bavlny výrazně ovlivňuje vývoj ekonomické a sociální situace. Díky její produkci došlo ke zlepšení životní úrovně těch, kteří jí kultivují. (Sahel and West Africa Club Secretariat, 2011)

Západní Afrika vyprodukovala v roce 2011 více než 70 % světové produkce kakaa (Pobřeží slonoviny 38 % Ghana 21 %, Nigérie 5 %). Kakao tedy představuje v západoafrickém regionu značnou položku exportu a přináší téměř polovinu zisků. Téměř 7,5 milionu obyvatel je zaměstnáno v oblasti produkce kakaa. (Sahel and West Africa Club Secretariat, 2011)

Co se týče produkce kávy, pozice západní Afriky je nejistá vzhledem k větším hráčům na tomto trhu, jako jsou Latinská Amerika (Brazílie) a Asie (Vietnam). Na území západní Afriky se daří spíše kávovníku druhu robusta, a to pouze v některých státech (Sierra Leone, Pobřeží slonoviny, Nigérie, Guinea, Togo, Ghana a Libérie). Západoafrická Robusta se podílela v roce 2011 pouze 8 – 9 % na globálním trhu. (Sahel and West Africa Club Secretariat, 2011)

4.4 Integrační uskupení západní Afriky

Integrační snahy v Africe do počátku 60. let dvacátého století byly spojeny se získáváním politické nezávislosti. V 60. letech byl hlavním motivem ekonomický rozvoj, kumulace nedostatečných finančních zdrojů či úsilí o snížení ekonomické závislosti na bývalých metropolích. (Kuna, 2004)

Integrační snahy byly mnohdy mařeny etnickými konflikty, nízkou vzdělaností, nezralou politickou kulturou či nepříznivými klimatickými podmínkami. Pomáhaly však lepšímu využití zdrojů a snadnější kumulaci finančních prostředků. Vyjednávání členských států určitého integračního uskupení s jiným subjektem mezinárodních ekonomických vztahů se tak stalo snazším a věrohodnějším. Integrační uskupení také zajistilo vyšší atraktivitu pro zahraniční investory. (Kuna, 2004)

Západní Afrika vytvořila zónu volného pohybu osob a zboží v rámci Hospodářského společenství západoafrických států (ECOWAS – Economic Community of West African States). Jedná se o regionální uskupení 15 států západní Afriky vzniklé v roce 1975 za účelem podpory hospodářské integrace v oblasti ekonomických aktivit, obchodu, financí, dopravy, telekomunikací, využívání přírodních zdrojů a v oblasti sociální a kulturní spolupráce členských států. Zakládajícími členy byly Benin, Burkina Faso, Pobřeží slonoviny, Gambie, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Libérie, Mali, Mauretánie, Niger, Nigérie, Senegal, Sierra Leone a Togo. Krátce poté vstoupily do unie také Kapverdy. Mauretánie ze společenství vystoupila v roce 2000. Státy ECOWAS spolu s Mauretánií zaujímají plochu okolo 5 085 300 km². (ECOWAS, 2007)

Osm západoafrických států tvoří Západoafrickou měnovou unii (UEMOA – Union Economique et Monétaire Ouest Africaine). Benin, Burkina Faso, Pobřeží slonoviny, Guinea-Bissau, Mali, Niger, Senegal a Togo používají společnou měnu CFA frank (kde CFA pochází z francouzského Communauté financière d'Afrique neboli Africké měnové společenství). UEMOA byla založena v roce 1994 s cílem hospodářské integrace a posílení konkurenceschopnosti členských států, vytvoření společného trhu a posílení hospodářských a finančních aktivit. CFA frank je vázán na francouzský frank. Tím se stávají země, které jej používají, věrohodnějšími, a to zejména pro francouzské investory. (UEMOA, 2010)

4.5 Ekonomická charakteristika

Země západní Afriky mohou být rozděleny do tří skupin. V první skupině se uvádí země Guinejského zálivu, od východu začínající Nigérií, které jsou považovány za centrum regionální ekonomiky a vytvářejí 80 % regionálního HDP. Na pobřeží Atlantského oceánu se nacházejí země s nepatrně vyšší mírou urbanizace, než je průměr regionu. Proto je tento region klíčovým pro vytváření nových pracovních míst. Vnitrozemské země čelí mnoha výzvám vzhledem ke své pozici. Oblast vnitrozemí se vyznačuje obrovskou plochou avšak s ekologickými omezeními a nízkou hustotou osídlení (příloha 2). (Sahel and West Africa Club Secretariat, 2011)

4.5.1 Ekonomická síla

Agregátním ukazatelem vyjadřujícím výkonnost ekonomiky určitého státu je hrubý domácí produkt. HDP zachycuje absolutní objem finálních výrobků a služeb, které daná ekonomika vyprodukuje za určitý čas. Vyjadřuje absolutní hospodářskou sílu státu.

Tabulka 1: HDP v zemích západní Afriky (v tis. USD)

Stát/rok	2011	2012	2013
Benin	7 294 900	7 543 183	8 307 020
Burkina Faso	10 395 757	10 726 305	11 582 556
Kapverdy	1 864 824	1 757 304	1 888 123
Pobřeží slonoviny	24 074 554	24 680 372	30 905 260
Gambie	898 282	914 109	914 293
Ghana	39 564 970	40 740 898	47 928 718
Guinea	5 067 360	5 651 088	6 192 819
Guinea-Bissau	967 762	822 320	858 651
Libérie	1 537 754	1 733 828	1 950 960
Mali	10 647 545	10 340 794	10 942 727
Mauretánie	4 136 083	3 958 701	4 162 533
Niger	6 411 842	6 773 185	7 355 698
Nigérie	411 743 801	462 979 245	521 803 314
Senegal	14 440 676	14 045 680	15 149 708
Sierra Leone	2 932 274	3 787 392	4 929 214
Togo	3 756 023	3 915 754	4 338 575

Zdroj: World Bank

Pozn.: Vyjádřeno v běžných cenách

Tabulka č. 1 ukazuje, že nejvyšší HDP měla v roce 2013 Nigérie (téměř 522 mld. USD). Následovala Ghana, avšak se znatelně nižším HDP (necelých 48 mld. USD) a Pobřeží slonoviny (téměř 31 mld. USD). Nigérie patří k nejbohatším zemím Afriky. Disponuje obrovskými zásobami ropy, výhodnou polohou, velkým trhem a pracovní silou. Její

hospodářství však brzdí chronický nedostatek elektrické energie. Dále je ekonomická aktivita bržděna špatně fungující infrastrukturou, nedostatkem financí, vysokou mírou korupce, slabými institucemi či nedostatečně vzdělanou pracovní silou. Ghana je jednou z nejstabilnějších zemí západoafrického sub-regionu. Oplývá obrovským nerostným bohatstvím. Zemědělství nadále zůstává páteří ghanské ekonomiky. Pobřeží slonoviny se chlubí zásobami přírodních zdrojů a vysokými objemy produkce kaka a kávy. Ostatní ekonomiky západní Afriky vykazovaly HDP za rok 2013 menší než 20 mld. USD. Problémovými oblastmi těchto zemí mohou být omezené zemědělské základny, nedostatečné přírodní zdroje surovin, nízká vzdělanost pracovních sil, nestabilní instituce, nepřehledné zákonodárství či špatný stav infrastruktury. (African Economic Outlook, 2014)

4.5.2 Ekonomická úroveň

Ekonomická úroveň vypovídá o tom, jak účinně země využívá disponibilní výrobní faktory a slouží k vyjádření životní úrovně v dané zemi. Nejčastěji je měřena ukazatelem HDP na obyvatele. Lze říci, že rozvojové země (nejenom země západní Afriky) se vyznačují relativně nízkou ekonomickou úrovní.

Tabulka 2: HDP na obyvatele v zemích západní Afriky (v USD)

Stát/rok	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Benin	339	533	690	746	751	805
Burkina Faso	225	407	593	650	652	684
Kapverdy	1 219	2 031	3 413	3 801	3 554	3 785
Pobřeží slonoviny	646	941	1 208	1 242	1 244	1 521
Gambie	637	434	566	518	510	494
Ghana	265	502	1 326	1 594	1 646	1 850
Guinea	342	307	435	454	493	527
Guinea-Bissau	284	403	527	596	494	504
Libérie	183	166	327	377	414	454
Mali	236	444	674	739	696	715
Mauretánie	478	694	977	1 117	1 043	1 070
Niger	164	258	360	388	395	413
Nigérie	378	804	2 311	2 508	2 742	3 006
Senegal	475	773	999	1 083	1 023	1 072
Sierra Leone	154	318	448	500	633	809
Togo	266	382	503	580	589	636

Zdroj: World Bank

Pozn.: Vyjádřeno v běžných cenách

HDP na obyvatele v roce 2013 dosáhl v Nigérii a Kapverdách znatelně vyšších hodnot než v ostatních zemích západní Afriky. HDP/obyv. zde překročil 3 000 dolarů. V jiných

zemích (Pobřeží slonoviny, Ghana, Mauretánie, Senegal) překročila hodnota HDP/obyv. 1 000 dolarů. Kapverdy vykazovaly nejlepší hodnoty v rámci HDP/obyv. ve všech zmíněných obdobích. Růst HDP/obyv. je všeobecně pozitivním ukazatelem udávající směr životního standardu obyvatel v rámci regionu. Nejnižší HDP/obyv. bylo zaznamenáno v případě Nigeru, Libérie a Gambie, kde HDP/obyv. nepřekročil hodnotu 500 dolarů (tabulka č. 2).

4.5.3 Ekonomický růst

V posledním desetiletí bylo u mnohých západoafrických ekonomik zaznamenáno vysoké tempo růstu HDP a také schopnost odolat globální ekonomické krizi pozoruhodně dobře.

Tabulka 3: Růst reálného HDP v zemích západní Afriky (v %)

Stát/rok	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Benin	4,9	2,9	2,6	3,5	5,4	5,6
Burkina Faso	1,8	8,7	7,9	4,2	9,5	6,5
Kapverdy	14,3	6,9	1,5	4,0	1,2	0,5
Pobřeží slonoviny	-3,7	1,3	2,4	-4,7	9,5	8,7
Gambie	5,5	-0,9	6,5	-4,3	6,1	5,6
Ghana	3,7	5,9	8,0	15,0	8,8	7,1
Guinea	2,5	3,0	1,9	3,9	3,9	2,5
Guinea-Bissau	3,6	4,9	3,5	5,3	-1,5	0,3
Libérie	25,7	9,5	10,9	9,1	10,2	11,3
Mali	3,2	6,1	5,8	2,7	-0,4	2,1
Mauretánie	-0,4	9,0	4,3	4,0	7,0	6,7
Niger	-1,4	4,5	8,4	2,3	10,8	3,9
Nigérie	5,3	3,4	7,8	4,9	4,3	5,4
Senegal	3,2	5,6	4,3	2,1	3,5	4,0
Sierra Leone	6,7	4,3	5,4	6,0	15,2	20,1
Togo	-0,8	1,2	4,0	4,9	5,9	5,1

Zdroj: World Bank

Pozn.: Vyjádřeno ve stálých cenách roku 2005 (USD)

V roce 2013 přesahoval ekonomický růst jednotlivých zemí ve většině případů 5 %. I když došlo k jeho mírnému zpomalení, pro další období se předpokládá opětovné zrychlení nad úroveň 7 % v regionu jako celku. Západní Afrika je atraktivní z pohledu investic do oblasti těžby ropy a nerostných surovin. To jsou klíčové prvky rozvoje států Burkina Faso, Ghana, Guinea, Libérie, Niger, Nigérie a Sierra Leone.

Rozhodujícími faktory pro ekonomický růst Beninu bylo zvýšení zemědělské produkce a zvýšení námořní přepravy díky modernizaci přístavních zařízení. V Beninu dále pokračují

reformy v sektoru veřejných financí. Národní strategie se však nadále orientuje na oblast obchodu s bavlnou, tedy její produkci a vývoz. (African Economic Outlook, 2014)

Burkina Faso zaznamenala vysoký růst HDP mezi léty 2005 – 2013. K mírnému zpomalení růstu došlo v roce 2011 a také v roce 2013. V roce 2013 došlo ke snížení cen zlata, což mělo vliv na růst HDP. V roce 2013 mělo nadále největší podíl na růstu HDP zemědělství, zejména produkce bavlny. (African Economic Outlook, 2014)

Ekonomický růst Kapverd byl pozastaven po globální ekonomické krizi. Ukázala se zde menší odolnost vůči ekonomické krizi, než se původně předpokládalo. V roce 2000 byl sledován ekonomický růst na úrovni 14,3 % HDP, v roce 2010 růst klesl na hodnotu 1,5 % a v roce 2013 to bylo pouhých 0,5 %. V roce 2012 byla ekonomika Kapverd opět zpomalena následkem slabé mezinárodní ekonomické situace, kdy mezinárodní ekonomiky zaznamenaly pomalejší růst v důsledku úsporných opatření. Zde je vidět větší náchylnost ekonomiky Kapverd na zhoršenou ekonomickou situaci ve vyspělých zemích. (World Bank, porovnání růstu HDP ve vyspělých zemích v roce 2012)

Pobřeží slonoviny, po nepříliš šťastném roce 2011, kdy došlo k poklesu HDP po povolební krizi, předpokládá budoucí růst ekonomiky, a to zejména díky zlepšení politické stability a zvýšení veřejných a soukromých investic. Důsledkem toho je pak rozvoj zemědělství, výroby a oblasti služeb. (African Economic Outlook, 2014)

Gambie, navzdory existenci globální ekonomické krize, zaznamenala v letech 2005 – 2010 roční průměrný růst HDP ve výši 3,7 %. Ekonomický růst byl v roce 2011 zasažen nízkou úrodou v důsledku velkého sucha. Nicméně zemědělská produkce se začala zotavovat opět v roce 2012, a to díky nadprůměrným dešťovým srážkám. (African Economic Outlook, 2014)

Výrazný růst ekonomiky lze předpokládat také u Ghany. Ekonomika Ghany vykazovala v posledních šesti letech průměrný růst HDP ve výši 6 %. Ekonomika byla tažena průmyslovým odvětvím a odvětvími orientovanými na služby. Růst je podpořen zejména produkcí ropy, která započala v prosinci roku 2010, dále produkcí zemního plynu a také nárůstem veřejných a soukromých investic. Pro rok 2015 se předpokládá vysoký růst ekonomiky na úrovni 8 %. (African Economic Outlook, 2014)

Guinea vykázala za rok 2013 pokles růstu HDP na 2,5 % oproti roku 2012 (3,9 %). Tento pokles souvisel s politickou nestabilitou spojenou s konáním parlamentních voleb a poklesem investic do oblasti těžebního průmyslu. Další navýšení růstu HDP se předpokládá v roce 2014, a to na hodnotu 4,2 %. Předpokládanému růstu se přičítá zlepšená situace v zemědělství, stavebnictví a zvýšení úrovně zásobování elektrickou energií. (African Economic Outlook, 2014)

Guinea-Bissau se vrátila k ekonomickému růstu v roce 2013 (0,3 %) ve srovnání s rokem 2012 (- 1,5 %), avšak ekonomické důsledky vojenského převratu v dubnu 2012 přetrvávají. V roce 2014 se předpokládá růst HDP ve výši 2,8 % a v roce 2015 ve výši 2,6 %. Nepříznivé podnikatelské prostředí a nedostatečná infrastruktura na podporu produkce však brání nejen ekonomickému růstu, ale také integraci do globálních hodnotových řetězců. (African Economic Outlook, 2014)

Libérie oslavila v srpnu 2013 deset let od konce občanské války. Za tu dobu zaznamenala ekonomický růst a zvyšující se politickou stabilitu. V roce 2013 činil růst HDP 11,3 % a byl řízen zejména exportem železné rudy a zvýšenými investicemi v oblasti energetiky a dopravy. Nadále se pokračovalo v reformách veřejného sektoru. I přesto bude ještě zapotřebí mnoho úsilí, aby Libérie plně využívala příjmů z přírodních zdrojů k řešení kritické chudoby svých obyvatel. (African Economic Outlook, 2014)

Růst ekonomiky v Mali byl pozastaven v důsledku politické a bezpečnostní krize v roce 2012. Navíc byla zaznamenána chudá zemědělská produkce s následkem zhoršené potravinové situace. V roce 2013 nastal opětovný růst HDP, který je předpokládán i během let 2014 – 2015. Ekonomiku Mali však nadále limituje její poloha (dvě třetiny území se nacházejí v oblasti Sahelu a poušti Sahara). Mali je chudou zemí na přírodní zdroje a jednou z nejchudších zemí světa. (BMZ, 2014)

Mauretánie se těší ekonomickému růstu díky aktivnímu těžebnímu průmyslu. HDP v roce 2013 vykázalo růst ve výši 6,7 %. Střednědobé makroekonomické vyhlídky jsou pozitivní. Mezi léty 2014 – 2016 se předpokládá průměrný růst HDP 6,5 % vedený hornictvím, stavebnictvím a zahraničními investicemi. (World Bank, 2014)

Niger zaznamenal velký nárůst HDP v roce 2012. Tento nárůst byl spojen se začátkem těžby ropy a dobrou úrovní sklizně. Naopak v roce 2013 došlo k poklesu růstu na 3,9 %, a to

kvůli snížené zemědělské produkci zapříčiněné nedostatkem vodních srážek při sklizni a také kvůli zpomalení v oblasti těžebního průmyslu. (African Economic Outlook, 2014)

Nigérie je označována za tahouna západoafrické ekonomiky. Růst HDP v roce 2013 činil 5,4 %. Jedná se celosvětově o sedmého největšího exportéra ropy, což se však zatím neprojevuje v kvalitě života většiny obyvatel – podle článku CNN ze září roku 2010 zde žije 70 % lidí pod hranicí chudoby.² Vedle ropného průmyslu se Nigérie chlubí rostoucí oblastí zemědělství, obchodu, informačních a komunikačních technologií a finančních služeb. V roce 2008 činily příjmy z ropy 83 % z celkových příjmů země.

Senegal také zaznamenal růst HDP v roce 2013 (4 %), ale i přesto zůstal pozadu oproti zbytku západní Afriky. Od roku 2006 byl zaznamenán průměrný růst HDP pouze 3,3 %. Předpověď pro rok 2014 a 2015 je optimističtější a udává růst HDP ve výši 4,8 %, resp. 5,3 %, a to díky zvýšení výkonnosti sekundárního sektoru ekonomiky a zlepšení podnikatelského prostředí. (World Bank, 2014)

Sierra Leone zaznamenala pokrok od konce občanské války v roce 2002. I přes náročné ekonomické a sociální podmínky vykazoval HDP v posledních letech impozantní růst. V roce 2012 činil růst HDP 15,2 % a v roce 2013 to bylo již 20,1 %. Ekonomika je podporována hlavně vývozem železné rudy, ačkoli ostatní sektory jako zemědělství a stavebnictví také výrazně přispívají k růstu země. (African Economic Outlook, 2014)

Togo vykázalo v roce 2013 růst HDP ve výši 5,1 %. Růst ekonomiky je poháněn primárním sektorem, zejména produkcí bavlny a jiných zemědělských plodin, dále oblastí služeb jako je maloobchod, doprava a skladování. Za ekonomickým růstem stojí také investice do veřejného sektoru. (African Economic Outlook, 2014)

V kontextu s tímto ekonomickým růstem je kladena otázka, zda zvyšující se zájem světových mocností o africké přírodní zdroje a zvyšující se objem zahraničních investic v Africe nebudou mít příliš negativní dopady na západoafrické ekonomiky. V důsledku přílivu zahraničních investic dochází k upevňování pozice vládnoucích režimů a k nárůstu

² CNN. *Africa. Nigeria: West Africa's economic powerhouse* [on-line]. 2010-09-27 [cit. 2014-10-10]. Dostupný z WWW: <<http://edition.cnn.com/2010/WORLD/africa/09/17/nigeria.country.profile/>>.

politické a ekonomické korupce. Příkladem může být Nigérie, která je i přes svůj ekonomický a politický potenciál brzděna korupcí a vnitřními konflikty. (Záhořík, 2010)

Je také nutné připomenout, že virus eboly, který se vyskytl v západní Africe už v prosinci 2013, výrazně naruší ekonomickou předpověď a zpomalí ekonomický růst, a to zejména v zemích nejvíce zasažených epidemií eboly, tedy v Guinei, Sieře Leone a Libérii. Podle informací zveřejněných na stránkách Investiční web³, by se mohl zpomalit v rámci příštího roku hospodářský růst Guineje o 2,3 %, v Sieře Leone o 8,9 % a v nejhůře postižené Libérii dokonce o 11,7 %.

4.5.4 Další makroekonomické ukazatele

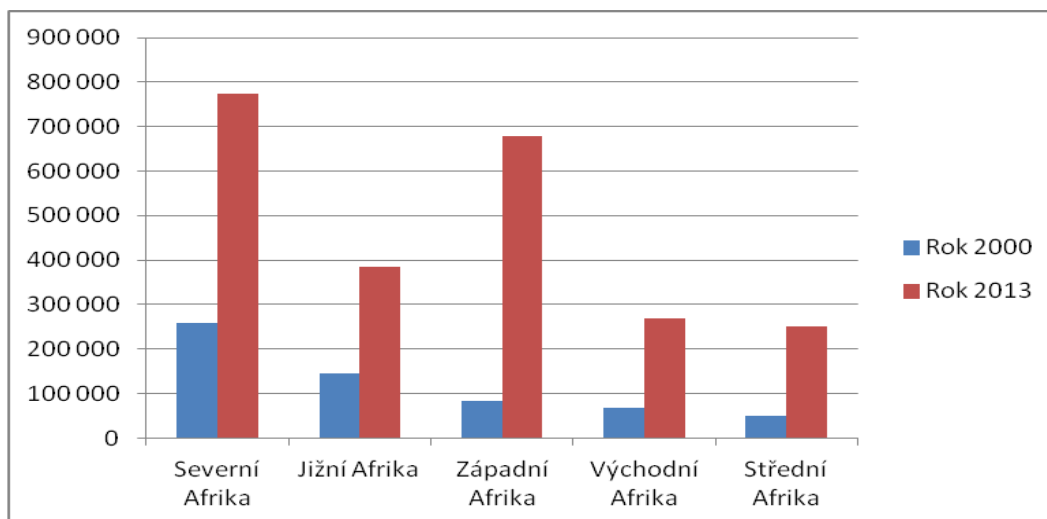
Také ostatní makroekonomické ukazatele v rámci regionu vykazují zlepšené hodnoty. Průměrná hodnota inflace klesla z 9,9 % v roce 2012 na 7,5 % v roce 2013. Na rok 2015 se předpokládá další pokles inflace na hodnotu 6,9 %. Také došlo ke snížení celkového průměrného rozpočtového deficitu. Ten klesl z 2,2 % HDP v roce 2013 na 1,8 % HDP v roce 2014. Zlepšení se předpokládá v Beninu, Gambii, Guinei, Guinei-Bissau, Mali a Nigérii. Průměrné saldo běžného účtu platební bilance se v regionu předpokládá pozitivní, a to v roce 2014 na úrovni 2,3 % HDP. (African Economic Outlook, 2014)

³ Investiční web. *Západní Afrika kvůli ebolě prý může přijít o miliardy dolarů* [on-line]. 2014-09-17 [cit. 2014-11-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.investicniweb.cz/zpravy-z-trhu/2014/9/17/zapadni-afrika-kvuli-ebole-pry-muze-prijit-o-miliardy-dolaru/>>.

4.6 Postavení západoafrické ekonomiky v rámci afrického hospodářství

Mezi léty 2000 a 2013 zaznamenaly všechny regiony Afriky velký nárůst hodnoty HDP.

Graf 1: HDP v západní Africe a v ostatních regionech Afriky v roce 2000 a 2013 (v mil. USD)

Zdroj: World Bank, vlastní zpracování

Pozn.: Vyjádřeno v běžných cenách

V případě severní Afriky nebyla data dostupná u Západní Sahary.

V případě východní Afriky nebyla data dostupná u Somálska, Jižního Súdánu, Mayotte a Réunionu.

Graf č. 1 předkládá hodnotu HDP v jednotlivých regionech Afriky v roce 2000 a v roce 2013. Nejvyšší hodnotu HDP vykázala za rok 2013 severní Afrika, a to 773 750 954 tis. USD. Následovala západní Afrika s hodnotou HDP 679 210 169 tis. USD. Dále pak jižní Afrika (384 654 204 tis. USD), východní Afrika (268 659 089 tis. USD) a střední Afrika (250 808 935 tis. USD). Největším tahounem západoafrické ekonomiky je Nigérie s hodnotou HDP 521 803 314 tis. USD v roce 2013, v severní Africe vykazoval největší HDP Egypt (271 972 823 tis. USD), v jižní Africe zastávala pozici tahouna ekonomiky Jihoafrická republika (350 630 133 tis. USD). V případě východní Afriky byla v roce 2013 zaznamenána nejvyšší hodnota HDP u Keni (55 243 056 tis. USD) a ve střední Africe vykázala v roce 2013 největší hodnotu HDP Angola (124 178 242 tis. USD).

Navzdory globální ekonomické krizi zaznamenala západní Afrika během roku 2009 značný růst ekonomiky (5,5 %). Zvýšené ekonomické aktivity může být přičítána rostoucí produkce a export nerostných surovin a ropy. (African Economic Outlook, 2014)

Tabulka 4: Růst HDP v západní Africe a v Africe jako celku (v %)

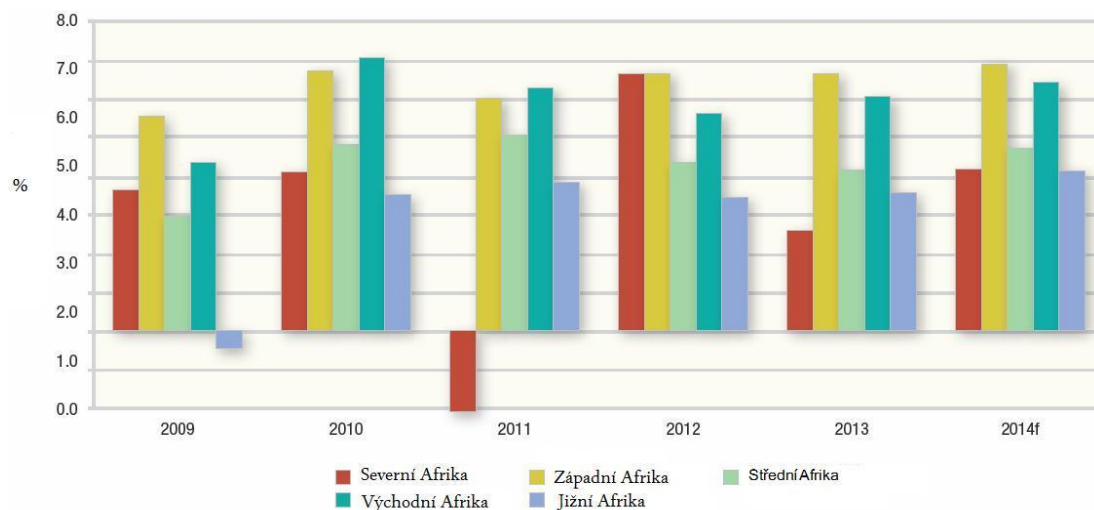
Oblast/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015(p)
Západní Afrika	8,0	5,9	5,3	5,6	5,7	5,5	6,5	5,4	6,9	6,7	7,2	7,1
Afrika	5,7	5,2	6,1	5,9	6,2	6,5	5,0	3,3	6,4	3,9	4,8	5,7

Zdroj: African Economic Outlook, 2014

p = odhad růstu ekonomiky

Tabulka č. 4 předkládá k porovnání ekonomický růst západní Afriky a Afriky jako celku. Od roku 2010 rostla západoafrická ekonomika rychleji (také v letech 2004 – 2005). Stejně tak se předpokládá rychlejší růst HDP západní Afriky v roce 2015.

Graf 2: Růst HDP podle subregionů Afriky mezi léty 2009 – 2014 (v %)

Zdroj: UNECA, 2012

f = odhad růstu ekonomik na rok 2014

Z grafu č. 2 lze vypožorovat, že v rámci afrického kontinentu vykazoval západoafrický region nejrychlejší růst mezi léty 2009 – 2014 s výjimkou let 2010 a 2011, kdy jej předstihla východní Afrika. Na rok 2015 je předpokládán růst západoafrické ekonomiky ve výši 7,1 %, což je nejvíce v rámci celé Afriky. (African Economic Outlook, 2014)

4.7 Postavení západoafrické ekonomiky v rámci světa

Tabulka č. 5 předkládá výši HDP ve světě, v Africe a v západní Africe za rok 2013. Výše HDP v těchto oblastech bude dále sloužit jako základ pro výpočet podílu západní Afriky (resp. Afriky) na celosvětovém HDP.

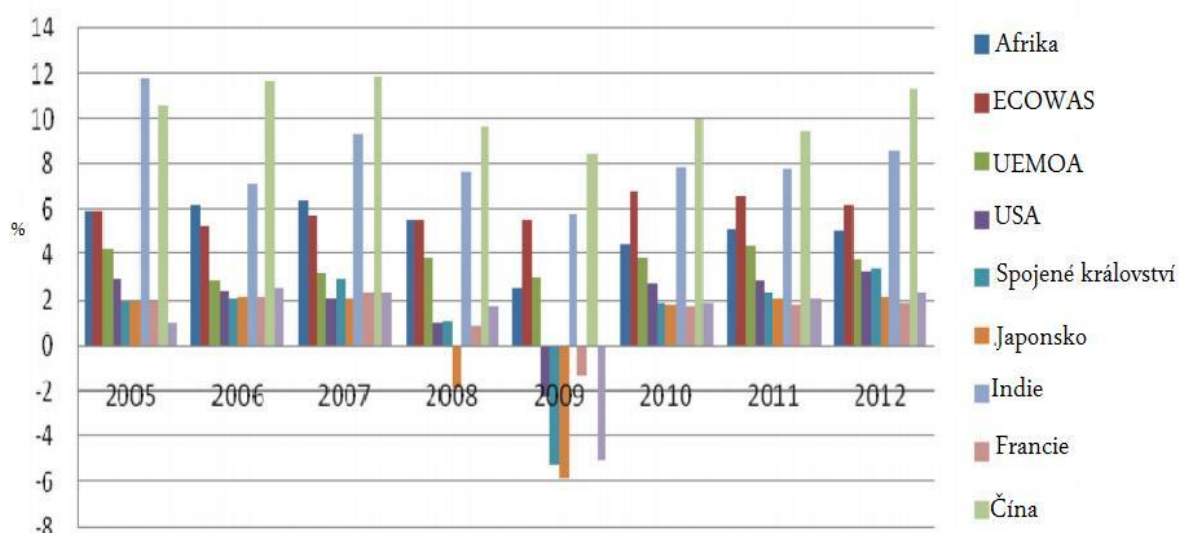
Tabulka 5: Výše HDP ve světě, v Africe a v západní Africe v roce 2013 (v mil. dolarů)

Oblast	HDP v roce 2013 (v mil. dolarů)
Svět	75 592 941
Afrika	2 086 116
Západní Afrika	679 210

Zdroj: World Bank; United Nations, Handbook of Statistics, 2014

Podíl západní Afriky na celosvětovém HDP představoval v roce 2013 pouhých 0,89 %. Podíl celé Afriky na celosvětovém HDP v roce 2013 činil 2,76 %, přičemž nejvyšší podíl připadal na severní Afriku a druhý nejvyšší podíl na západní Afriku (graf č. 1).

Graf 3: Růst HDP v západní Africe a vybraných oblastech světa

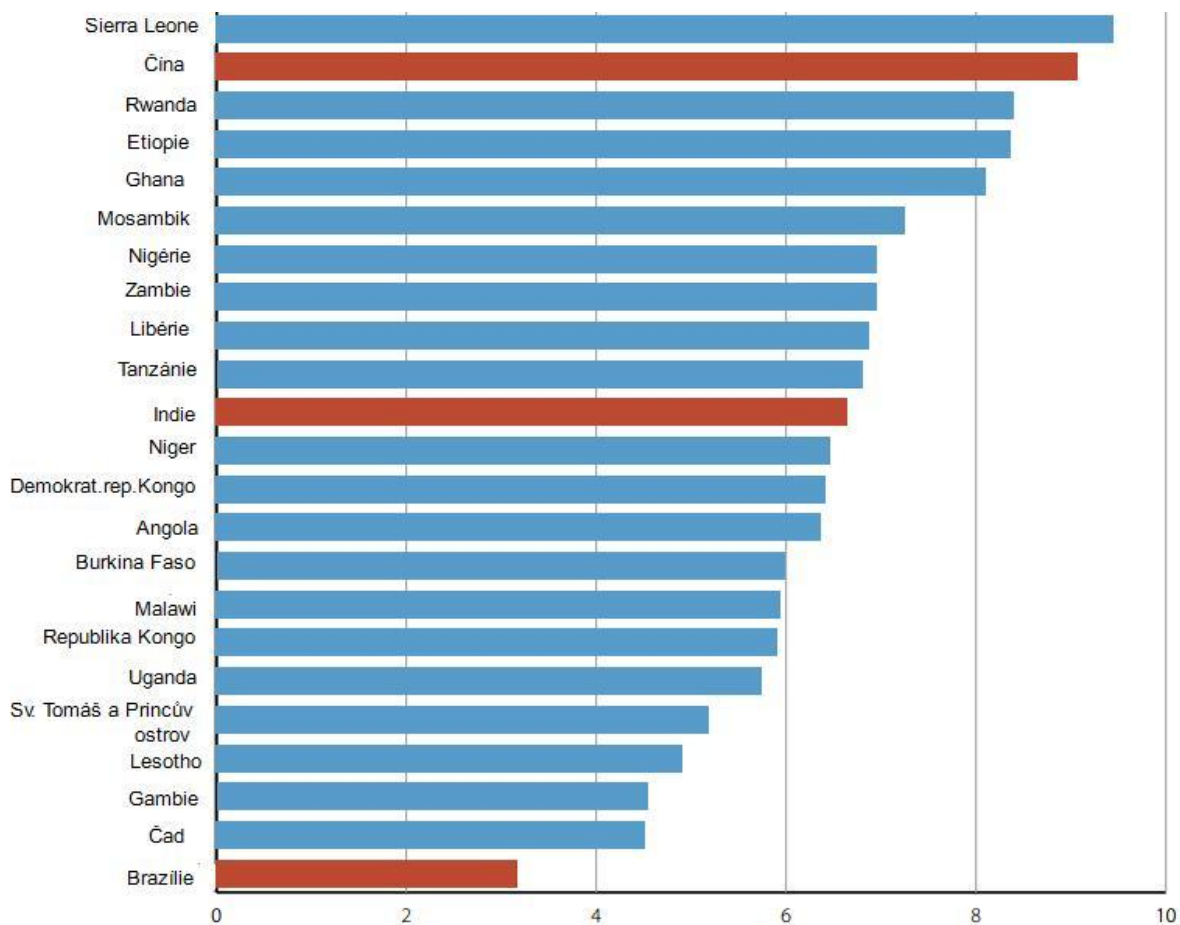
Zdroj: UNECA, 2012

Graf č. 3 přináší přehled o ekonomickém růstu ve vybraných oblastech světa mezi léty 2005 – 2012. Největší růst ekonomiky v průběhu sledovaných let byl zaznamenán v případě Číny. V závěsu stála Indie (kromě roku 2005, kdy předstihla Čínu).

Mezi léty 2005 – 2011 rostla západoafrická ekonomika v průměru 5 % ročně. To posunulo západní Afriku na příčku mezi nejrychleji rostoucí regiony světa.

Největšími tahouny západoafrické ekonomiky byly Nigérie a Ghana, která v roce 2011 dosáhla rekordního růstu 15 %. Růst západoafrické ekonomiky byl tažen ropným průmyslem, telekomunikacemi, zemědělstvím, velkoobchodem a maloobchodem.

Graf 4: Nejrychleji rostoucí ekonomiky Afriky v porovnání s Čínou, Indií a Brazílií v letech 2008 - 2013

Zdroj: United Nations, MDG, 2014

Graf č. 4 představuje porovnání nejrychleji rostoucích zemí Afriky s Čínou, Indií a Brazílií v průměru let 2008 – 2013. V západní Africe se nacházelo celkem sedm zemí, které vykazovaly větší tempo růstu v průměru let 2008 – 2013 než Brazílie (Sierra Leone, Ghana, Nigérie, Libérie, Niger, Burkina Faso, Gambie). Některé ekonomiky předstihly Indii (Sierra Leone, Ghana, Nigérie, Libérie) a jedna z nich (Sierra Leone) vykázala větší tempo růstu než Čína.

4.8 Demografická situace

Tabulka č. 6 přibližuje demografickou situaci v západní Africe v roce 2013 (hodnoty hrubé míry úmrtnosti (HMÚ) a hrubé míry porodnosti (HMP) jsou uvedeny za rok 2012).

Tabulka 6: Demografie západní Afriky

Ukazatel	Populace (tis.)	Růst populace %	Kojenecká úmrtnost ¹	Úhrnná plodnost ²	Úmrtnost dětí do 5 let věku ³	Věkové složení populace (%)			HMP ⁴ (‰)	HMÚ ⁵ (‰)
						0-14	15-64	65+		
Stát/rok	2013	2013	2013	2013	2013	2013			2012	2012
Benin	10 323	2,7	68,1	4,8	107,3	42,8	54,3	2,9	37	10
Burkina Faso	16 935	2,8	68,9	5,6	135,2	45,5	52,0	2,4	41	11
Kapverdy	499	0,9	16,8	2,3	19,6	29,5	65,1	5,3	20	5
Pobřeží slonoviny	20 316	2,4	74,4	4,9	106,2	41,3	55,5	3,2	37	14
Gambie	1 849	3,2	54,9	5,8	99,5	45,9	51,7	2,4	43	10
Ghana	25 905	2,1	50,7	3,9	76,8	38,5	58,1	3,5	31	9
Guinea	11 745	2,5	72,7	4,9	125,7	42,3	54,6	3,1	37	12
Guinea-Bissau	1 704	2,4	93,2	4,9	154,6	41,5	55,7	2,9	38	13
Libérie	4 294	2,4	59,8	4,8	83,2	42,9	54,1	3,0	36	9
Mali	15 302	3,0	85,8	6,8	162,7	47,4	49,8	2,8	47	13
Mauretánie	3 890	2,4	71,4	4,7	106,7	40,1	56,7	3,2	34	9
Niger	17 831	3,9	52,5	7,6	123,8	50,1	47,3	2,6	50	11
Nigérie	173 615	2,8	75,1	6,0	120,1	44,4	52,9	2,7	42	13
Senegal	14 133	2,9	48,8	4,9	73,4	43,5	53,5	3,0	38	8
Sierra Leone	6 092	1,9	115,7	4,7	184,8	41,6	55,8	2,7	37	17
Togo	6 817	2,6	65,8	4,6	102,2	41,8	55,4	2,8	37	11

Zdroj: African Economic Outlook, 2014

¹ Počet zemřelých dětí (kojenců) na 1 000 porodů živých dětí

² Počet narozených dětí na jednu ženu v jejím plodném období

³ Úmrtnost dětí do pěti let věku na 1 000 živě narozených dětí

⁴ Hrubá míra porodnosti představuje počet živě narozených dětí připadající na 1 000 obyvatel středního věku

⁵ Hrubá míra úmrtnosti představuje počet zemřelých připadající na 1 000 obyvatel středního věku

Nigérie je zemí s největším počtem obyvatel (téměř 174 milionů v roce 2013). Následuje Ghana (necelých 26 mil.), Pobřeží slonoviny (20,3 mil.) a Niger (17,8 mil.). Ostatní státy mají méně než 17 mil. obyvatel. Západní Afrika měla v roce 2013 celkem 331 254 tis. obyvatel.

Obecně lze říci, že počet obyvatel v rozvojových zemích stále roste, ale tempo růstu se snižuje. Z tabulky č. 6 lze vyčíst, že roční míra růstu obyvatel v roce 2013 poklesla oproti roku 2006 v případě západní Afriky pouze v sedmi zemích ze šestnácti. U ostatních bylo zaznamenáno stejné či dokonce vyšší tempo růstu.

I přesto, že na globální úrovni poklesla dětská úmrtnost, tento pokrok není rovnoměrný ve všech regionech a zemích světa. Právě subsaharská Afrika a jižní Asie zaznamenaly nejslabší pokrok. Většinu případů úmrtí dětí lze přitom předejít. Přibližně polovina dětí do pěti let věku umírá nejčastěji na těchto pět nemocí: zápal plic, spalničky, průjemová onemocnění, malárie a HIV/AIDS. Cílem do roku 2015 je snížit úmrtnost dětí do věku pěti let o dvě třetiny, tj. na hodnotu 31. Pokud se podíváme na hodnoty států západní Afriky, je jasné, že tento cíl nemůže být splněn (s výjimkou Kapverd). (UNECA, Millennium Development Goals Report, 2014)

Problémem rozvojových zemí je také vysoká úhrnná plodnost. Průměrná úhrnná plodnost v západní Africe za rok 2013 byla 5,1 dítě na jednu ženu. Důvodem je jednak zmiňovaná vysoká dětská úmrtnost a také to, že se rodiče zajišťují na stáří a spoléhají na své potomky.

Pokud se zaměříme na věkové složení populace, zjistíme, že největší podíl tvoří lidé ve věku 15 – 64 let, ve většině zemí je to kolem 50 – 60 % obyvatel. Následuje skupina obyvatel (dětí) do 14 let věku. Ta je tvořena téměř 50 % obyvateli. Lze tedy říci, že obyvatelé západní Afriky tvoří vesměs mladí lidé. Obyvatel od 65 let věku a výše je ve většině států kolem 2 – 3 %.

Nejvyšší hodnoty hrubé míry porodnosti vykazoval v roce 2012 Niger (50 ‰), dále Mali (47 ‰) a Gambie (43 ‰). Nejvyšší hodnoty hrubé míry úmrtnosti byly za rok 2012 zaznamenány v případě Sierry Leone (17 ‰), Pobřeží slonoviny (14 ‰), Guinei-Bissau, Mali a Nigérie (13 ‰).

4.9 Sociální situace

Tabulka 7: Vývoj HDI a úroveň naděje na dožití při narození

Stát/rok	HDI ⁴			Naděje na dožití při narození	
	2009	2011	2013	1990	2013
Benin	0,461	0,471	0,467	47,3	59,3
Burkina Faso	0,357	0,376	0,388	46,0	56,3
Kapverdy	0,617	0,631	0,636	60,3	75,1
Pobřeží slonoviny	0,433	0,443	0,452	50,6	50,7
Gambie	0,436	0,436	0,441	46,3	58,8
Ghana	0,549	0,566	0,573	52,3	61,1
Guinea	0,376	0,387	0,392	41,3	56,1
Guinea-Bissau	0,397	0,402	0,396	45,9	54,3
Libérie	0,386	0,402	0,412	46,0	60,6
Mali	0,393	0,405	0,407	39,6	55,0
Mauretánie	0,474	0,475	0,487	54,3	61,6
Niger	0,312	0,328	0,337	39,4	58,4
Nigérie	0,488	0,496	0,504	45,6	52,5
Senegal	0,478	0,483	0,485	48,9	63,5
Sierra Leone	0,350	0,360	0,374	40,6	45,6
Togo	0,454	0,467	0,473	52,3	56,5

Zdroj: United Nations Development Programme

HDI nabývá hodnot od nuly do jedné. UNDP (United Nations Development Programme) každoročně sestavuje žebříček zemí seřazených do kategorií podle velmi vysokého, vysokého, středního či nízkého HDI. V roce 2013 vykazovalo nejvyšší hodnotu Norsko (0,944). V případě západoafrických států je vidět sice pokrok v ukazateli HDI, avšak pouze dva státy, Kapverdy a Ghana, byly zařazeny do úrovně středního HDI. Všechny ostatní země měly hodnotu HDI menší než 0,540 a byly tak zařazeny do zemí s nízkým HDI.

Ke zlepšení mezi léty 1990 a 2013 došlo také u naděje na dožití při narození. V rámci tohoto časového horizontu však nelze mluvit o výrazném zlepšení. U některých zemí se hodnoty zlepšily nepatrně (Pobřeží slonoviny - z 50,6 let na 50,7 let). Ukazatele naděje na

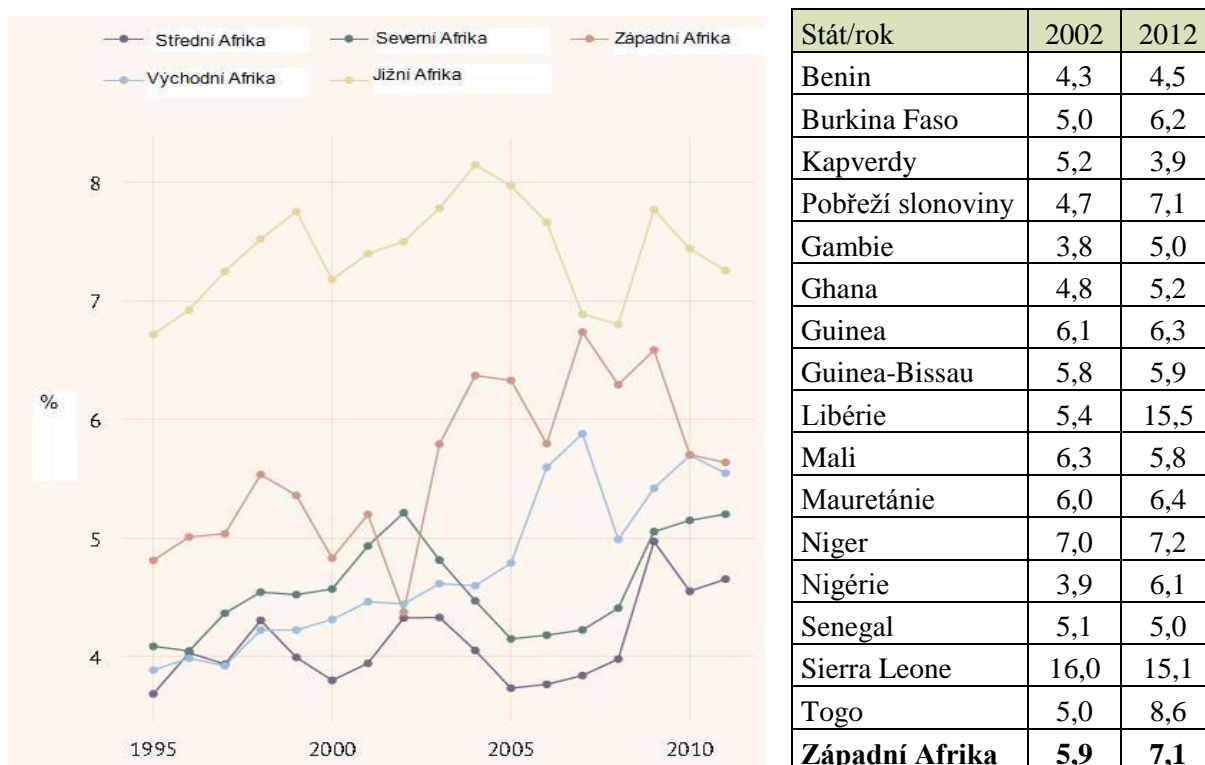
⁴ Ukazatel kvality lidského faktoru (HDI – Human Development Index) vyjadřuje kvalitu života obyvatel ve formě přístupu ke vzdělání, ke zdravotní péči, výši příjmů, bezpečí či volného času. Opírá se o tři základní dimenze – dlouhý a zdravý život, znalosti a slušný standardní život. Pro jejich komparaci byly vybrány ukazatele, které je nejlépe charakterizují. Jsou jimi očekávaná délka dožití při narození, míra gramotnosti dospělých a hrubý podíl dětí zapraných na různých stupních škol a HDP/obyv. (příloha č. 3)

dožití při narození dosahují maximální hodnoty 65 let (s výjimkou Kapverd – 75,1 rok) ve všech zemích.

4.10 Zdravotní situace

Zdraví je jednou z hlavních podmínek fyzické, sociální a duševní pohody a také je klíčovým prvkem lidského rozvoje. Zdravotnictví, zejména v subsaharské Africe, vyžaduje velkou kapitálovou podporu. Rok od roku je třeba zvyšovat celkové výdaje do zdravotnictví, a to zejména kvůli rychlému populačnímu růstu.

Graf 5: Celkové výdaje na zdravotní péči (podíl výdajů na HDP)

Zdroj: FAO Statistical Yearbook, 2014

Zdroj: World Bank

Nejvyšší výdaje do zdravotnictví vynakládala v letech 1995 - 2011 jižní Afrika, kde výdaje neklesly pod 6,5 % HDP. Nejhorší situaci vykazovala střední Afrika, kde výdaje do zdravotnictví klesly v některých letech pod 4 % HDP. V západní Africe se od roku 2002, kdy výdaje na zdravotní péči činily v průměru 5,9 % HDP, situace zlepšila. V roce 2012 byly zaznamenány vyšší výdaje do zdravotnictví, a to v průměru 7,1 % HDP. Pro srovnání, v rámci EU 27 činily v roce 2010 průměrné výdaje na zdravotní péči 9 % HDP. Údaje

zveřejněné FAO zcela nekorespondují s údaji Světové banky. Z grafu č. 5 je však možné jasně zaznamenat rozdílnou úroveň ve výdajích v rámci jednotlivých regionů Afriky.

Akutní potřeba zvyšujících se výdajů do zdravotnictví je zapříčiněna také výskytem viru ebola v západní Africe v prosinci roku 2013. Vir ebola byl detekován v dubnu 2014. Nejvíce postiženými oblastmi jsou Libérie, Sierra Leone a Guinea. Virus se rozšířil také do Senegalu a Nigérie. WHO uvedla, že do 23. listopadu 2014 zemřelo na tento vir celkem 5 689 lidí, z toho 3 016 lidí z Libérie, 1 398 ze Sierra Leone, 1 260 z Guinei, 8 z Nigérie, 6 z Mali a jedno úmrtí bylo zaznamenáno v USA. (BBC, 2014)

Dalšími nemocemi zásadně ohrožujícími zdraví obyvatel západní Afriky jsou malárie, cholera, úplavice, žlutá zimnice, tuberkulóza a AIDS. Nicméně FAO uvádí, že nejvíce rozšířenými nemocemi v západní Africe jsou malárie, tuberkulóza a AIDS. Dále také uvádí, že na konci roku 2013 žilo na Zemi 35 milionů lidí s virem HIV, z toho 70 % byli obyvatelé subsaharské Afriky.

Tabulka 8: Populace mezi 15 – 49 lety žijící s virem HIV/AIDS (v %)

Stát/rok	1995	2011-2013
Benin	2,3	1,2
Burkina Faso	3,0	1,1
Kapverdy	0,9	1,0
Pobřeží slonoviny	7,3	3,0
Gambie	0,3	1,5
Ghana	1,9	1,5
Guinea	1,2	1,4
Guinea-Bissau	0,6	2,5
Libérie	1,7	1,0
Mali	1,6	1,1
Mauretánie	0,5	1,1
Niger	0,6	0,8
Nigérie	2,3	3,7
Senegal	0,2	0,7
Sierra Leone	0,2	1,6
Togo	2,9	3,4
Západní Afrika	2,0	2,5

Zdroj: Population Reference Bureau, World Population Data Sheet, 2013

Z tabulky č. 8 lze vypočítat, že podíl nakažených lidí virem HIV/AIDS se od roku 1995 zvýšil z 2 % z celkové populace západní Afriky na 2,5 % v průměru let 2011/2013. Nejhorší situaci v letech 2011/2013 zaznamenala Nigérie (3,7 % nakažených), dále Togo (3,4 % nakažených) a Pobřeží slonoviny (3 % nakažených). Pobřeží slonoviny zároveň

zaznamenalo největší pokrok ve snížení podílu nakažených virem HIV/AIDS ve srovnání let 1995 a 2011/2013, a to o 4,3 % z celkové populace. U většiny ostatních států došlo ke zhoršení situace.

5 Potravinový problém

5.1 Podvýživa jako globální problém

Problém podvýživy patří mezi nejvýznamnější globální problémy lidstva a týká se rozvojových i rozvinutých zemí. V souvislosti s nárůstem světové populace (podle statistik Spojených národů se počet obyvatel na světě od roku 1960 do roku 2012 zvýšil z 3 miliard na 7 miliard) je nutné současné zvyšování produkce potravin ve světě. Obecně se tvrdí, že produkce potravin ve světě je dostačující pro všechny obyvatele, avšak v mnoha rozvojových regionech se nachází miliony lidí trpící hladem.

Podle odhadů Světové organizace pro výživu a zemědělství (FAO) bylo na světě v období let 2012 – 2014 celkem 805 milionů lidí podvyživených. FAO také uvedla, že počet podvyživených se snížil o 100 milionů oproti poslednímu desetiletí a o 209 milionů oproti létům 1990 – 1992.

I přes snížení počtu podvyživených FAO uvádí, že každý devátý člověk na světě nepřijímá dostatek potravy pro zdravý a aktivní život. Velká většina těchto lidí žije v rozvojových zemích, kde bylo množství chronicky podvyživených lidí odhadováno na 791 milionů v letech 2012 – 2014. (FAO, 2014)

5.2 Charakteristika potravinového problému

5.2.1 Spotřební úrovně potravin

Spotřební úrovně potravin lze dělit na čtyři stupně, které se liší podle ekonomické úrovně země. Spotřební úrovně potravin jsou následující:

První stupeň spotřební úrovně představuje stravu nevyhovující jak po kvalitativní stránce, tak i po kvantitativní. Jde o stravu celkově nedostatečnou, složenou zejména z rostlinných zdrojů z domácí produkce. Tato spotřební úroveň je typická pro země subsaharské Afriky, některé oblasti jihovýchodní Asie a další rozvojové země, které ekonomicky nedosáhnou na nákup potravin ze zahraničí.

Druhý stupeň spotřební úrovně je charakteristický dostatečným množstvím potravin, avšak nevyhovující biologickou hodnotou. Potravin y poskytují dostatek energie, ale nedodávají do těla potřebné množství minerálů, vitamínů a bílkovin. FAO do této skupiny řadí jednak rozvojové země, ve kterých převládá konzumace potravin rostlinného původu, dále

rozvojové země, které dosáhly určitého stupně vyšší hospodářské úrovně nebo mají výjimečně dobré přírodní podmínky a ve stravě roste spotřeba tuků, mléka, ovoce a zeleniny.

Třetí stupeň spotřební úrovně se týká rozvinutých zemí a tedy obyvatel s vyššími příjmy. Ve stravě roste podíl masa, masných výrobků, cukru a snižuje se spotřeba mléka a obilovin. Pozornost je věnována chuťovým vlastnostem potravin spolu s jejich vzhledem a rozmanitostí.

Čtvrtý stupeň spotřební úrovně se vyznačuje snahou o odstranění negativních důsledků vývoje spotřebitelské poptávky (např. pomocí zdravotní osvěty) a klade důraz na racionální výživu obyvatelstva (doporučení opírající se o vědecké poznatky). (Jeníček, 2006)

5.2.2 Potravinová bezpečnost

FAO definuje potravinovou bezpečnost jako situaci, kdy všichni lidé mají v jakoukoli dobu fyzický, sociální a ekonomický přístup k dostatečnému množství bezpečných a nutričně bohatých potravin, které splňují výživové požadavky a umožňují jedinci aktivní a zdravý způsob života. (FAO,2000)

5.2.3 Zásoba potravin na obyvatele

Zásoba potravin na obyvatele představuje celkové množství potravin (přepočtené na obsah energie) připadající na jednoho obyvatele určité země. Zásoba potravin zahrnuje kromě vlastní produkce také hodnotu dovozu potravin. Hodnota veličiny pak ukazuje průměrnou dosažitelnost potravin v určité zemi. Nevýhodou je neexistence informací o distribuci potravin mezi obyvateli. (Jeníček, 2006)

5.2.4 BMR – stupeň bazálního metabolismu

BMR (Basal Metabolic Rate) představuje energetický výdej nutný k udržení základních životních funkcí organismu včetně udržení tělesné teploty. Zajišťuje základní fyziologické pochody ve tkáních a životně důležité funkce (dýchání, srdeční činnost). Výše bazálního, resp. klidového metabolismu, kdy je jedinec v naprostém tělesném i duševním klidu, závisí na věku, pohlaví, výšce a váze člověka. Bazální metabolismus nabývá hodnot přibližně 400 kcal až 1 200 kcal. BMR je ovlivněn množstvím tělesné hmoty reprezentované svalstvem. U jedince s vyšším podílem svalové hmoty je spotřeba energie menší než u otláklého člověka. Ke vzestupu klidového energetického výdeje dochází zejména

v těhotenství a při kojení, v době nemoci a vlivem stresu. Při hladovění a podvýživě dochází naopak k poklesu klidového energetického výdeje. BMR dříve sloužil k měření míry obezity, ale postupně se jeho použití rozšířilo na měření podvýživy a pomůcku při odvozování výživových potřeb obyvatelstva. (Jeníček, 2010)

5.2.5 BMI – index tělesné hmotnosti

BMI (Body Mass Index) je ukazatelem pro určení míry nedostatku či přebytku v příjmu energie jedince. Používá se k zjišťování podváhy a nadváhy dospělých na celém světě. Je tedy také měřítkem výživového stavu jedince. Spočítá se vydělením hmotnosti v kg výškou v metrech na druhou:

$$BMI = \text{Tělesná hmotnost (v kg)} / \text{Výška}^2 \text{ (v metrech)}$$

FAO a WHO doporučují hodnotu BMI pro zdravého dospělého člověka v rozmezí od 18,5 do 25. Hodnota nižší než 16 značí kritickou podvýživu a hodnota vyšší než 40 značí kritickou obezitu. (Jeníček, 2010)

5.2.6 Hloubka hladu

FAO popisuje hloubku hladu jako průměrné množství kilokalorií, které podvyživené osobě chybí k tomu, aby si udržela svoji tělesnou hmotnost při mírném fyzickém zatížení. Hloubka hladu se měří v kcal na osobu a den. Pro úplnou informaci o stavu podvyživených osob v určité zemi je tedy nutné znát nejenom absolutní či relativní počet podvyživených, ale také informace o hloubce jejich hladu. Informace o chybějících kilokaloriích pomáhá utvořit představu o nedostatku potravin pro obyvatele v konkrétní zemi. (Jeníček, 2006)

5.2.7 Rozsah hladu

Rozsah hladu je označením pro kombinaci podílu podvyživených obyvatel a hloubky hladu v určité zemi. Na základě toho pak FAO rozlišuje celkem pět skupin zemí (A až E), které se odlišují následujícími znaky:

- Skupina A: Země s nízkým podílem podvyživených a malou hloubkou hladu.
- Skupina B: Země se středním podílem podvyživených a malou hloubkou hladu nebo země s nízkým podílem podvyživených a se střední hloubkou hladu.
- Skupina C: Země se středním podílem podvyživených a střední hloubkou hladu.

- Skupina D: Země s vysokým podílem podvyživených a střední hloubkou hladu nebo země se středním podílem podvyživených a velkou hloubkou hladu.
- Skupina E: Země s vysokým podílem podvyživených a s velkou hloubkou hladu. (Jeníček, 2006)

5.3 Hlad, podvýživa, chronická podvýživa, akutní hlad, hladomor

Odborníci definují hlad jako situaci, kdy lidé nemají přístup k dostatečnému množství bezpečných a výživných potravin k zajištění normálního růstu a zdravého způsobu života.

Existují tři formy hladu:

- Chronický hlad,
- specifický hlad,
- akutní hlad či hladomor.

Chronický hlad představuje celkový nedostatek potravin, jehož důsledkem je ztráta tělesné hmotnosti. Vede ke snížení imunity, nemocnosti či redukci délky života. (Kuna, 2010)

Dostatečný energetický příjem však nemusí stačit, velmi důležité je složení stravy. Specifický hlad představuje nevhodné složení stravy s nedostatečným příjmem bílkovin, energie a stopových prvků, tedy i jodu, železa, zinku či vitamínu A. V případě, kdy jedinec přijímá málo bílkovin, mluví se o tzv. bílkovinovém hladu. Tento stav je někdy obtížné na první pohled rozeznat, proto se také někdy nazývá skrytým hladem. (Kuna, 2010)

Akutní hlad je situace, kdy jedinec přijímá méně potravin než biologické minimum. Vede k bezprostřednímu umírání. Kvůli nedostatku jídla umírá na světě na 25 000 lidí denně. (Kuna, 2010)

5.4 Výživová doporučení

Za první seriózní snahu vytvořit výživová doporučení lze považovat úsilí Ligy národů (LN), kdy se v Římě v roce 1932 vůbec poprvé na mezinárodním poli diskutovali otázky týkající se problematiky potravinových standardů. Snahou bylo charakterizovat a vyjádřit nutriční požadavky organismu. V listopadu 1935 a v červnu 1936 byla na zasedáních v Londýně a v Ženevě zveřejněna zpráva Fyziologické požadavky organismu na výživu, která obsahovala výživová doporučení rozdělená podle věku a pohlaví. (Kuna, 2010)

V roce 1949 byla ustavena 1. expertní komise FAO, která se zabývala energetickou hodnotou denní stravy. Závěry a doporučení byly publikovány v roce 1950. V roce 1956

zveřejnila 2. expertní komise FAO upravené mezinárodní normy. V rámci FAO byla také ustavena expertní komise zaměřená na problematiku výživových doporučení u bílkovin, která zveřejnila mezinárodní normy denní spotřeby bílkovin v roce 1958. O pět let později se k této problematice vrátila společná FAO/WHO (WHO – World Health Organisation) expertní komise a své závěry zveřejnila v roce 1965. (Kuna, 2010)

V roce 1971 byla ustavena další společná FAO/WHO expertní komise, která kromě požadavků na energii a bílkoviny hodnotila také jejich vzájemné vztahy. O dva roky později vydala svá výživová doporučení, která jsou součástí publikace FAO Handbook on Human Nutritional Requirements a představují mezinárodní výživová doporučení. (Kuna, 2010)

Tabulka 9: Doporučené požadavky na energetickou hodnotu a bílkovinový obsah denní stravy

Organizace	Rok vydání	Kcal na osobu a den		Bílkovinové požadavky (g/kg lidské váhy)	
		Muži 65 kg	Ženy 55 kg	Muži 65 kg	Ženy 55 kg
LN	1936	3 000	3 000	1	1
FAO	1950	3 200	2 300	-	-
FAO	1957	3 200	2 300	-	-
FAO	1958	-	-	0,35	0,35
FAO/WHO	1965	-	-	0,59	0,59
FAO/WHO	1973	3 000	2 200	0,44	0,40

Zdroj: FAO/WHO/UNU, 1981

V roce 1981 byla ustavena společná expertní komise FAO/WHO/UNU (UNU – United Nations University). Výživová doporučení, která zveřejnila v roce 1985, byla rozdělena podle pohlaví, tělesné hmotnosti, výšky a fyzické aktivity. Fyzickou aktivitu rozdělila do tří úrovní – lehká, střední a těžká. Lehkou fyzickou aktivitou se rozumí aktivita spojená se sedavým zaměstnáním a obsluhou zautomatizovaných zařízení. Střední fyzická aktivita představuje kontinuální lehkou fyzickou aktivitu např. mimo sezónu zemědělských prací. Těžká fyzická aktivita představuje těžkou a mnohdy vysilující aktivitu (práce v zemědělství, těžebním průmyslu). (FAO, 2000)

Tabulka 10: Výživová doporučení FAO/WHO/UNU z roku 1985

Pohlaví/výška	Váha	Lehká aktivita (kcal)	Střední aktivita (kcal)	Těžká aktivita (kcal)
Muži (výška 1,71 m)	Nejnižší tělesná váha 54 kg	2 335	2 682	3 164
	Nejvyšší tělesná váha 73 kg	2 786	3 199	3 775
Ženy (výška 1,59 m)	Nejnižší tělesná váha 47 kg	1 846	1 941	2 154
	Nejvyšší tělesná váha 63 kg	2 223	2 337	2 594

Zdroj: FAO, 2000

V publikaci FAO The State of Food Insecurity in the World 2000 jsou uvedeny také požadavky týkající se vitamínů, minerálních látek a bílkovin pro vhodné složení stravy. Obsah doporučených látek ve stravě se opět liší u mužské a ženské populace. Ženy jsou více náchylné k problémům s výživou než muži. Jsou menší, mají menší podíl svalstva v těle a potřebují přijímat okolo 25 % méně energie za den než muži. Na druhé straně však podíl některých živin ve stravě u žen by měl být stejný či dokonce vyšší. (FAO, 2000)

Tabulka 11: Výživová doporučení FAO/WHO z roku 1998

Výživná látka	Jednotka	Dospělé osoby			
		muži/den	ženy/den	muži/1 000 kcal ¹	ženy/1 000 kcal ²
Vápník	mg	1 000	1 000	350	500
Železo	mg ³	11	24	4	12
Vitamín A	m.j.	600	500	210	250
Vitamín C	mg	45	45	16	23
Vitamín D	mg	10	7,5	3,6	3,6
Niacin	mg	16	14	6	7
Bílkoviny	g	63	50	22,5	25

Zdroj: FAO, 2000

²Při denní energetické hodnotě stravy 2 000 kcal¹Při denní energetické hodnotě stravy 2 800 kcal

U žen v těhotenství či v době kojení je požadován vyšší přísun energie a živin. V těhotenství by měla žena přijímat navíc 300 kcal za den v prvním trimestru a 500 kcal za den v další fázi těhotenství. Žena potřebuje přijímat stejné množství bílkovin jako muži. V době kojení je to dokonce více (65g/den). Dále je potřeba zvýšit přísun železa (1,5 krát více) a vápníku (o 20 %). V době kojení potřebuje žena o 40 % více vitamínu A a C a alespoň o 15 % více vitamínu B12. (FAO, 2000)

K tabulkám č. 10 a 11 je nutné připomenout, že představují jen část celkových mezinárodních doporučení, která jsou mnohem obsáhlejší. Nová energetická doporučení FAO/WHO/UNU z roku 2004 představují rozsáhlejší doporučení týkající se energetické hodnoty denní stravy pro všechny věkové skupiny s rozdělením podle fyzické aktivity jedince (od šestého roku věku). Ohled je brán také na energetické potřeby v době růstu, těhotenství a v době kojení. V doporučeních se také objevilo nové ocenění energetických požadavků u dospělých osob v závislosti na energetických výdajích jako násobku BMR.⁵

⁵FAO/WHO/UNU. *Human energy requirements. Report of a Joint FAO/WHO/UNU Expert Consultation* [on-line]. 2014 [cit. 2015-03-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.fao.org/docrep/007/y5686e/y5686e00.htm#Contents>>.

6 Potravinový problém západní Afriky

6.1 Počty podvyživených

Tabulka 12: Počet chronicky podvyživených osob v západní Africe (milióny osob)

Stát/rok	1990-1992	2000-2002	2005-2007	2009-2011	2012-2014 ¹
Benin	1,5	1,6	1,3	1,2	1,0
Burkina Faso	2,4	3,3	3,5	3,5	3,5
Kapverdy	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1
Pobřeží slonoviny	1,3	2,7	2,5	2,8	3,0
Gambie	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1
Ghana	7,1	3,1	2,3	1,5	neuv.
Guinea	1,5	2,3	2,1	2,0	2,1
Guinea-Bissau	0,2	0,3	0,4	0,4	0,3
Libérie	0,6	1,1	1,2	1,2	1,3
Mali	1,4	1,3	1,1	neuv.	neuv.
Mauretánie	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3
Niger	2,2	2,3	2,0	1,8	2,0
Nigérie	20,9	11,2	9,2	8,9	11,2
Senegal	1,9	2,9	2,4	1,8	2,4
Sierra Leone	1,7	1,7	2,0	1,8	1,6
Togo	1,5	1,4	1,4	1,3	1,0

Zdroj: Zdroj: FAO, The State of Food Insecurity in the World 2014

¹ = odhad

Tabulka č. 12 poukazuje na počty chronicky podvyživených osob v jednotlivých státech západní Afriky. Nejméně chronicky podvyživených osob v rámci západoafrického regionu vykazují Kapverdy (méně než 0,1 mil. osob). Ke zlepšení situace v porovnání průměru let 1990 - 2002 a 2009 - 2011 došlo v Beninu, Ghaně, Nigeru, Nigérii, Senegal a Togu. V Ghaně došlo k výraznému pokroku ve snížení počtu chronicky podvyživených. Od období 1990 - 1992, kdy počet chronicky podvyživených v průměru těchto let činil 7,1 mil. osob, se tento počet snížil do období let 2009 - 2011 na hodnotu 1,5 mil. osob. Kuna (2010) uvádí, že Ghana, ačkoli je v současnosti zemí s nízkou životní úrovní, se v poslední době rozvíjí demokratickou cestou a má tak velké naděje do budoucna na příznivý ekonomický a společenský vývoj. Také v Nigérii došlo v porovnání průměru let 1990 - 1992 a 2009 - 2011 k výraznému snížení počtu chronicky podvyživených, a to z 20,9 mil. osob na 8,9 mil. osob.

Kuna (2010) však uvádí, že vysoké počty chronicky podvyživených osob v zemích Guinejského zálivu nekorrespondují s tím, že se často jedná o země exportně zaměřené

v oblasti agrární produkce. Například Pobřeží slonoviny, kde bylo v období 2005 - 2007 celkem 2,5 mil. chronicky podvyživených osob, je největším světovým producentem a exportérem kakaových bobů, významným vývozcem tropického ovoce či palmy olejné. Saldo agrárního zahraničního obchodu Pobřeží slonoviny bylo kladné. Kupříkladu v roce 2005 činilo 2,3 mld. USD a v roce 2006 také 2,3 mld. USD. V průměru let 2012 – 2014 bylo zaznamenáno zvýšení počtu podvyživených na 3 mil. osob.

Nárůst počtu chronicky podvyživených byl dále zaznamenán v Burkině Faso, a to z 2,4 mil. chronicky podvyživených osob v průměru let 1990 - 2002 na 3,5 mil. chronicky podvyživených v průměru let 2009 - 2011. Ke zhoršení došlo také v Guinei (z 1,5 mil. chronicky podvyživených na 2,0 mil. chronicky podvyživených) a v Guinei-Bissau (z 0,2 mil. chronicky podvyživených na 0,4 mil. chronicky podvyživených).

Mali a Niger jsou země ležící na pomezí Sahary a africké savany. Tato poloha přináší nepříznivé podmínky pro hospodářství a výsledkem je často devastující dopad na místní zemědělství. V této nepříznivé oblasti se také z určité části svého území nachází Mauretánie a Burkina Faso.

Kuna (2010) uvádí, že zvýšení počtu chronicky podvyživených v Libérii a v Sieře Leone lze přičítat především nedávným válečným konfliktům, které vedly k destrukci místních hospodářství. V Libérii bylo v průměru let 1990 - 2002 celkem 0,6 mil. chronicky podvyživených osob. V průměru let 2009 - 2011 se tento počet zvýšil na 1,2 mil. V případě Sierry Leone to bylo 1,7 mil. chronicky podvyživených (1990 - 2002) a 1,8 mil. chronicky podvyživených (2009 - 2011).

Tabulka 13: Podíl chronicky podvyživených osob k celkové populaci států západní Afriky (%)

Stát/rok	1990-1992	2000-2002	2005-2007	2009-2011	2012-2014 ¹
Benin	28,1	22,4	15,1	12,4	9,7
Burkina Faso	26,0	27,6	25,4	22,6	20,7
Kapverdy	16,1	19,3	14,2	12,3	9,9
Pobřeží slonoviny	10,6	16,2	14,1	14,6	14,7
Gambie	13,3	13,0	14,9	8,8	6,0
Ghana	47,3	15,9	10,5	6,0	<5,0
Guinea	23,2	26,1	21,4	18,4	18,1
Guinea-Bissau	23,1	26,6	25,7	23,1	17,7
Libérie	29,0	37,2	34,9	29,9	29,6
Mali	16,7	12,6	9,1	<5,0	<5,0
Mauretánie	14,6	11,2	10,8	7,4	6,5
Niger	27,7	20,5	14,4	11,0	11,3
Nigérie	21,3	8,9	6,4	5,5	6,4
Senegal	24,5	28,2	21,1	13,9	16,7
Sierra Leone	42,8	40,2	37,4	31,0	25,5
Togo	37,9	28,7	24,2	20,5	15,3

Zdroj: Zdroj: FAO, The State of Food Insecurity in the World 2014

¹ = odhad

Z tabulky č. 13 lze vypočítat podíl chronicky podvyživených na celkovém počtu obyvatel jednotlivých států západní Afriky. V průměru let 2009 - 2011 dosahoval podíl chronicky podvyživených osob na celkové populaci nejvyšších hodnot v případě Sierry Leone (31 %), Libérie (29,9 %), Guinei-Bissau (23,1%), Burkiny Faso (22,6 %) či v Togu (20,5 %). Ostatní státy zaznamenaly podíl chronicky podvyživených pod 20 % z celkové populace.

Nejnižší podíl chronicky podvyživených osob v průměru let 2009 - 2011 vykazovalo Mali (<5 %), kde došlo k výraznému snížení z 16,7 % chronicky podvyživených oproti průměru let 1990 - 1992. Dále Nigérie (5,5 %), kde došlo oproti průměru let 1990 - 1992 ke snížení z hodnoty 21,3 % chronicky podvyživených. Výrazný pokrok ve snížení podílu chronicky podvyživených obyvatel zaznamenala také Ghana (ze 47,3 % v průměru let 1990 - 1992 na 6 % v průměru let 2009 - 2011). Dále lze uvést Mauretánii, kde došlo ke snížení podílu chronicky podvyživených osob v průměru let 2009 - 2011 na 7,4 % oproti průměru let 1990 - 1992, kdy v zemi žilo celkem 14,6 % chronicky podvyživených osob z celkové populace.

Tabulka 14: Hloubka hladu v jednotlivých státech západní Afriky (kcal/osoba/den)

Stát/rok	2011 - 2013
Benin	34
Burkina Faso	178
Kapverdy	66
Pobřeží slonoviny	133
Gambie	102
Ghana	18
Guinea	91
Guinea-Bissau	61
Libérie	201
Mali	39
Mauretánie	46
Niger	77
Nigérie	42
Senegal	142
Sierra Leone	209
Togo	98

Zdroj: FAO Statistical Yearbook 2014

Tabulka č. 14 představuje přehled o hloubce hladu v jednotlivých západoafrických státech v průměru let 2011 - 2013. Údaje jsou uvedeny v kcal na osobu a den. Největší chybějící průměrné množství kilokalorií k zachování tělesné hmotnosti jedince bylo zaznamenáno v Sieře Leone (209 kcal/os./den), dále pak v Libérii (201 kcal/os./den), v Burkině Faso (178 kcal/os./den), v Senegal (142 kcal/os./den), v Pobřeží slonoviny (133 kcal/os./den). Nejnižší hodnota chybějícího průměrného množství kcal byla zaznamenána v Ghaně (18 kcal/os./den).

Tabulka 15: Děti do pěti let věku trpící podváhou (v %, průměr let 1990-1995 a 2006 - 2012)

Stát/rok	1990-1995	2006-2012
Benin	neuv.	21,3
Burkina Faso	29,6	24,4
Kapverdy	neuv.	neuv.
Pobřeží slonoviny	20,9	14,1
Gambie	neuv.	17,4
Ghana	25,1	13,4
Guinea	21,2	16,3
Guinea-Bissau	neuv.	18,1
Libérie	neuv.	14,9
Mali	neuv.	18,9
Mauretánie	43,3	19,5
Niger	41	36,4
Nigérie	35,1	24,4
Senegal	19	14,4
Sierra Leone	25,4	21,1
Togo	neuv.	16,5

Zdroj: WHO, World Health Statistics, 2014

Tabulka č. 15 uvádí procento dětí do pěti let věku trpící podváhou v jednotlivých státech západní Afriky. Porovnává průměr let 1990 - 1995 a 2006 - 2012. U některých zemí nebyly údaje za daná období dostupné. Zemí, kde bylo mezi léty 2006 - 2012 největší procento dětí postiženo podváhou byl Niger (36,4 %), dále pak Burkina Faso (24,4 %), Nigérie (24,4 %), Benin (21,3 %) a Sierra Leone (21,1 %). V porovnání s průměrem let 1990 - 1995 došlo ve všech případech ke zlepšení situace. Nejmenší procento dětí do pěti let věku trpící podváhou bylo zaznamenáno v Ghaně (13,4 %), Pobřeží slonoviny (14,1 %), Senegalu (14,4 %), Libérii (14,9 %).

Tabulka 16: Děti do pěti let věku trpící zakrslostí⁶ (v %, průměr let 2006 - 2012)

Stát/rok	2006-2012
Benin	44,6
Burkina Faso	32,9
Kapverdy	neuv.
Pobřeží slonoviny	28,0
Gambie	23,4
Ghana	22,7
Guinea	35,8
Guinea-Bissau	32,2
Libérie	41,8
Mali	27,8
Mauretánie	22,0
Niger	43,9
Nigérie	36,0
Senegal	15,5
Sierra Leone	44,9
Togo	29,8

Zdroj: WHO, World Health Statistics, 2014

Důsledkem chronické podvýživy bývá mimo jiné dětská zakrslost. Situaci v jednotlivých státech předkládá tabulka č. 16. Největší procento postižených dětí zakrslostí bylo v průměru let 2006 - 2012 zaznamenáno v Sieře Leone, a to znepokojujících 44,9 %. I v dalších mnoha státech byl zaznamenán značný podíl zakrslých dětí do pěti let věku. V Benin to bylo 44,6 %, v Nigeru 43,9 % a v Libérii 41,8 % zakrslých dětí. Nejlepší situace byla v Senegalu (15,5 %).

⁶ Zakrslost je stavem, kdy jsou děti na svůj věk příliš malé. Zakrslost je indikátorem chronické podvýživy. Zjišťuje se srovnáním výšky pro příslušný věk se vzorkem populace zdravých a dobře živených dětí (Jeníček, Foltýn, 2010)

6.2 Složení potravy a vývoj zásob potravin

Tabulka 17: Nejdůležitější potraviny z hlediska množství kcal na osobu a den v roce 2011

Stát	Složky potravy								
	Pšeničné výrobky	Kukuřičné výrobky	Rýže	Maniok	Sladké brambory - jamy	Čirok	Proso	Cukr	Palmový olej
Benin	67	331	532	418	422	94	12	53	54
Burkina Faso	68	531	202	1	15	444	435	68	59
Kapverdy	298	323	491	23	25	neuv.	neuv.	209	2
Pobřeží slonoviny	163	192	553	331	523	13	14	99	214
Gambie	346	neuv.	664	16	neuv.	neuv.	471	260	208
Ghana	139	222	323	708	407	61	44	106	65
Guinea	126	81	977	266	5	3	5	133	178
Guinea-Bissau	85	89	916	111	neuv.	72	81	112	99
Libérie	145	0	910	380	13	neuv.	neuv.	68	358
Mali	91	307	571	5	19	399	461	90	26
Mauretánie	789	32	402	0	2	150	5	347	175
Niger	28	22	98	17	1	336	1 022	48	49
Nigérie	181	271	305	274	275	253	140	91	130
Senegal	261	195	695	29	0	75	177	146	67
Sierra Leone	97	44	909	265	0	42	47	52	229
Togo	88	571	235	334	218	193	46	114	98

Zdroj: Faostat, Food balance sheets, vlastní zpracování

Tabulka č. 17 přináší přehled o nejdůležitějších složkách potravy obyvatel států západní Afriky z hlediska množství kilokalorií na osobu a den. Lze říci, že rýže představuje jeden z nejdůležitějších zdrojů pro přísun energie ve většině států západní Afriky. V Guinei, Guinei-Bissau, Libérii a v Sieře Leone přijímali obyvatelé v roce 2011 z konzumace rýže více než 900 kcal na osobu a den. V Beninu dále hrají značnou roli v přísunu energie jamy (nebo také batáty) a maniok. Výhodou jamů je jejich energetická hodnota, která je asi o polovinu vyšší než u obyčejných brambor. Hlízy obsahují značné množství škrobu (podobně jako u manioku) a cukru, který jim propůjčuje sladkou chuť. Tato složka stravy zaujímá významné místo také v Pobřeží slonoviny, Ghaně, Nigérii a Togu. Významnou složku potravy v Burkině Faso představují kukuřičné výrobky a čirok, který je používán mimo jiné na výrobu mouky. Pšeničné výrobky mají největší zastoupení v Mauretánii, Maniok v Ghaně. Cukr vytváří významný podíl v jídelníčku obyvatel Kapverd, Mauretánie, Gambie a v neposlední řadě Senegal. Palmový olej je ve značné míře

využíván v Libérii a Sieře Leone. Obyvatelé Ghany jsou navíc velkými konzumenty banánů (320 kcal/os./den) a v Nigeru hrají důležitou roli luštěniny (325 kcal/os./den), širok a proso.

Lze říci, že výživová situace obyvatel států západní Afriky je alarmující. Jídelníček se skládá z opakujících se surovin. Lidé jedí většinou jedno jídlo denně a trpí nedostatkem živin, což jim brání v tom, aby mohli vést zdravý a kvalitní život.

Tabulka 18: Bílkoviny a tuky přijímané ve stravě v gramech na osobu a den

Státy	Bílkoviny		Tuky	
	2000	2011	2000	2011
Benin	55,2	60,0	43,0	48,4
Burkina Faso	69,0	79,3	51,7	61,1
Kapverdy	61,5	77,0	67,4	84,0
Pobřeží slonoviny	51,0	57,9	53,9	58,1
Gambie	58,3	68,4	74,7	77,6
Ghana	51,5	61,9	39,6	44,7
Guinea	51,5	53,9	53,2	61,4
Guinea-Bissau	44,2	42,9	53,8	62,0
Libérie	39,5	38,0	50,6	61,1
Mali	68,3	83,1	51,9	63,2
Mauretánie	73,7	80,0	66,7	79,6
Niger	67,9	80,9	44,6	59,0
Nigérie	58,9	62,6	59,6	62,8
Senegal	61,3	59,4	62,3	75,1
Sierra Leone	43,3	56,0	45,7	56,3
Togo	51,3	54,1	42,6	50,6

Zdroj: Faostat, Food balance sheets, vlastní zpracování

Tabulka č. 18 uvádí přehled o přijímaném množství bílkovin a tuků v gramech v denní stravě na osobu. Hodnoty u států západní Afriky jsou všeobecně nízké. Pouze některé státy se v příjmu těchto živin přibližují světovému průměru (Kapverdy v případě obou živin, Mali, Mauretánie a Niger v případě příjmu bílkovin). FAO uvádí hodnoty světového průměru přijímaných bílkovin a tuků ve stravě, přičemž průměrný příjem bílkovin na osobu a den je 79 g a průměrný příjem tuků na osobu a den je 81 g pro rok 2014. Pro srovnání těchto hodnot s Evropskou unií v roce 2011 byly použity statistiky Faostatu. Průměrný příjem bílkovin ve státech Evropské unie v roce 2011 činil 104,3 g/os./den a průměrný příjem tuků byl 142,7 g/os./den.

Tabulka 19: Vývoj zásob potravin určených k přímé spotřebě na osobu a den (v kcal)

Stát/rok	1990	2000	2011
Benin	2 134	2 242	2 594
Burkina Faso	2 196	2 318	2 655
Kapverdy	2 368	2 315	2 716
Pobřeží slonoviny	2 568	2 619	2 781
Gambie	2 522	2 579	2 849
Ghana	1 729	2 511	3 003
Guinea	2 430	2 373	2 553
Guinea-Bissau	2 249	2 250	2 304
Libérie	2 163	2 122	2 251
Mali	2 400	2 453	2 833
Mauretánie	2 512	2 633	2 791
Niger	2 278	2 318	2 546
Nigérie	2 192	2 610	2 724
Senegal	2 236	2 164	2 426
Sierra Leone	1 950	1 991	2 333
Togo	2 091	2 171	2 366

Zdroj: Faostat, Food balance sheets, vlastní zpracování

Tabulka č. 19 představuje vývoj zásob potravin určených k přímé spotřebě na osobu a den z hlediska energie (v kcal). V roce 2000 vykazovala nejnižší hodnotu Sierra Leone, a to pouze 1 991 kcal na osobu a den. U všech ostatních států přesáhla hodnota 2 000 kcal na osobu a den, ale i přesto byly tyto hodnoty znepokojivě nízké. U většiny z nich nebyla dosažena ani hodnota 2 500 kcal na osobu a den. Pouze v případě Pobřeží slonoviny, Gambie, Ghany, Mauretánie a Nigérie překročila hodnota zásoby potravin k přímé spotřebě 2 500 kcal na osobu a den. Za rok 2011 byly vykázány již o něco uspokojivější hodnoty. Ve všech zemích došlo oproti roku 2000 k mírnému zlepšení. Sierra Leone překročila hranici 2 000 kcal na osobu a den, konkrétněji dosáhla hodnoty 2 333 kcal na osobu a den. I přes viditelné zlepšení oproti předcházejícím létům poukazují hodnoty v mnohých státech na existující potravinové deficity.

Nízká kalorická hodnota potravy je nedostatečná zejména na obsah bílkovin a stopových prvků, tedy i jodu, železa, zinku či vitamínu A. V případě, kdy jedinec přijímá málo bílkovin, mluví se o tzv. bílkovinovém hladu. Jejich nedostatek se nepříznivě projevuje zejména u malých dětí. Podvyživené děti nemusí být hubené, ale mohou trpět akutním nedostatkem bílkovin a energie z jednostranné stravy. Toto je problémem nejen států západní Afriky, kdy strava obyvatel je jednotvárná a převážně rostlinného původu.

Následky podvýživy provázejí jedince po celý život, dochází k poškození imunity, dýchacím problémům, kožním problémům či ke snížení výkonnosti a inteligence.

Tabulka 20: Zásoba obilovin na obyvatele v g na den

Stát/rok	1990	2000	2011
Benin	288	272	317
Burkina Faso	517	537	578
Kapverdy	366	341	340
Pobřeží slonoviny	278	259	294
Gambie	451	459	537
Ghana	153	185	251
Guinea	365	336	367
Guinea-Bissau	385	394	366
Libérie	258	249	294
Mali	545	524	592
Mauretánie	429	414	443
Niger	629	576	566
Nigérie	347	380	370
Senegal	515	425	447
Sierra Leone	314	322	349
Togo	323	347	370

Zdroj: Faostat, Food supply – crops primary equivalent, vlastní zpracování

Z tabulky č. 20 lze vyčíst zásobu obilovin na obyvatele v g na den. Největší zásoby obilovin na obyvatele v roce 2011 vykazovalo Mali (215,9 g), dále pak Burkina Faso (210,8 g) a Niger (206,5 g). Nejmenší zásoby obilovin byly v roce 2011 zaznamenány v případě Ghany (91,7 g na obyvatele). Pokud vezmeme v potaz, že obiloviny (spolu s hlíznatými okopaninami) představují jednu ze základních složek stravy obyvatel západní Afriky a dále také to, že většina obyvatel si může dovolit pouze jedno jídlo za den, udávané množství obilovin na osobu a den je velmi nízké. Dále pak stojí za zmínku, že množství obilovin na osobu a den se mezi léty 1990 a 2011 příliš nezměnilo, a to i navzdory vysokému populačnímu nárůstu.

Co se týče roku 2014, FAO⁷ uvádí, že tento rok byl rokem nejvyšší světové sklizně obilovin od roku 2000. V západní Africe je však potravinová bezpečnost z velké míry narušována nepříznivým počasím, lokálními konflikty a také výskytem viru ebola. Ebola představovala obrovský šok pro západoafrické zemědělství. Objevila se v období vysazování plodin a její šíření narušilo roční cyklus zemědělského hospodaření zejména v Guinei, Libérii a Sieře Leone. Následkem bylo také znatelné zvýšení regionálních cen potravin.

Tabulka 21: Populace s přístupem ke zdrojům pitné vody (%)

Stát/rok	2012
Benin	76,1
Burkina Faso	81,7
Kapverdy	89,3
Pobřeží slonoviny	80,2
Gambie	90,1
Ghana	87,2
Guinea	74,8
Guinea-Bissau	73,6
Libérie	74,6
Mali	67,2
Mauretánie	49,6
Niger	52,3
Nigérie	64,0
Senegal	74,1
Sierra Leone	60,1
Togo	60,0

Zdroj: Faostat, Suite of Food Security Indicators, vlastní zpracování

Tabulka č. 21 ukazuje, jaké procento populace jednotlivých států západní Afriky má přístup ke zdrojům pitné vody. Z tabulky je možné vyzorovat, že přístup ke zdrojům pitné vody je v mnoha státech velkým problémem, a to zejména v těch, které se z větší části rozprostírají na území Sahelu. Jedná se o Mauretánii, kde pouze 49,6 % obyvatel mělo v roce 2012 přístup ke zdrojům pitné vody. Dále je to Niger (52,3 % obyvatel) a Mali

⁷ Food and Agriculture Organization of the United Nations. *2014 seen as record year for world cereal production* [on-line]. 2015 [cit. 2015-03-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.fao.org/news/story/en/item/271814/icode/>>.

(67,2 % obyvatel). Kuna (2010) uvádí, že zejména v oblasti Sahelu musí lidé urazit i několik kilometrů cesty, aby si pitnou vodu obstarali. Konzumace vody z nevhodných zdrojů přináší lidem strádání v podobě chorob a parazitů. Kuna (2010) také zmiňuje, že nedostatek nezávadné sladké vody bude mít větší negativní vliv na výživovou situaci v globálním rámci nežli úbytek zemědělské půdy.

6.3 Faktory ovlivňující potravinovou bezpečnost

Faktorů, které narušují potravinovou bezpečnost, je celá řada. V rozvojových zemích je potravinový problém nejčastěji spojen s populačním vývojem, se zaostalostí zemědělské technologie, degradací půdy, nedostatečným využitím půdy, s problémem nízké úrovně vzdělání, špatnou situací ve zdravotnictví, v místní správě, s nedostatečnou dopravní infrastrukturou, častými konflikty v podobě kmenových či náboženských střetů. Potravinovou bezpečnost také výrazně ovlivňují přírodní podmínky.

6.3.1 Populační vývoj

Souvislost s potravinovou bezpečností má bezpochyby také vývoj počtu obyvatel. Tabulka č. 22 předkládá vývoj počtu obyvatel západní Afriky od roku 1961 do roku 2015.

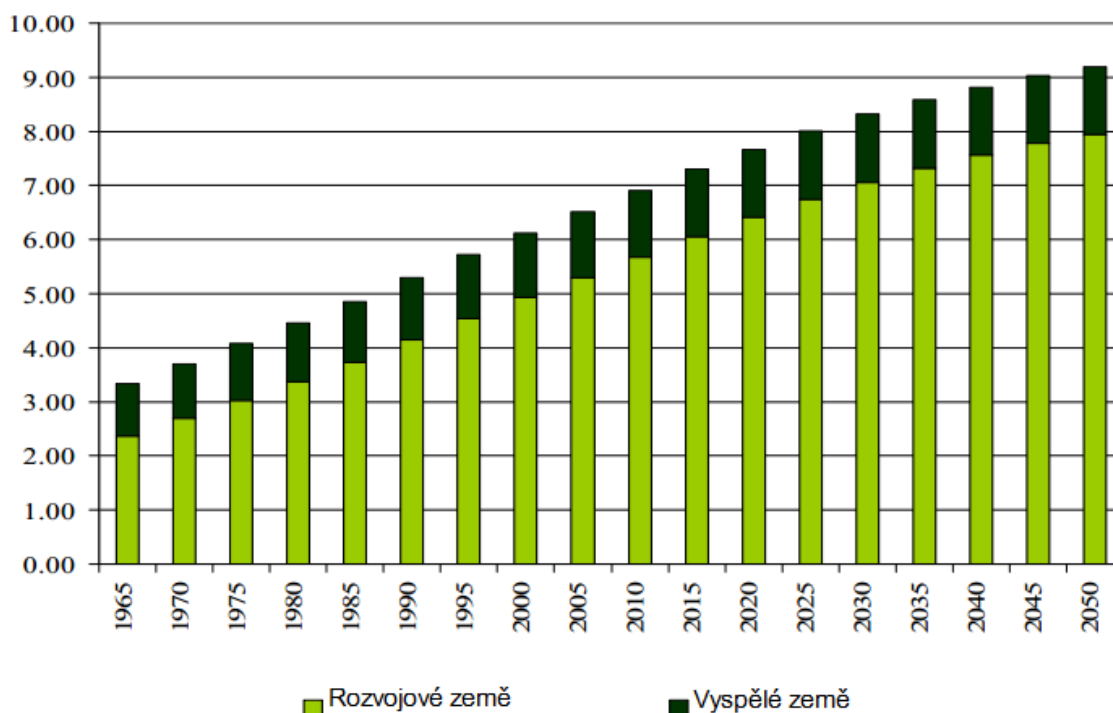
Tabulka 22: Vývoj počtu obyvatel západní Afriky mezi léty 1961 – 2015 (miliony osob)

Rok	1961	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015
Počet obyvatel	86,5	94,3	105,7	119,7	136,9	157,2	179,7	205,4	233,8	266,4	305,1	349,8

Zdroj: Faostat, Population, vlastní zpracování

V roce 1961 činil počet obyvatel západní Afriky 86,5 mil. a do počátku roku 2015 se více než zčtyřnásobil na 349,8 mil. Vzhledem k tak obrovskému nárůstu počtu obyvatel bylo a je nezbytné zvyšovat zemědělskou produkci. Nejen státy západní Afriky se v rámci afrického kontinentu potýkají s neustále narůstající poptávkou po zemědělské produkci v důsledku populačního růstu. Spolu se vzrůstajícím počtem obyvatel dochází také ke snižování výměry zemědělské půdy na obyvatele.

Graf 6: Vývoj světové populace od roku 1965 s výhledem do roku 2050

Zdroj: FAO, How to Feed the World in 2050

FAO odhaduje, že do roku 2050 se světová populace zvýší na 9,6 miliard obyvatel. Přitom předpokládá, že téměř celý tento nárůst se bude týkat rozvojových zemí. Největší relativní přírůstek obyvatel se odehraje v nejméně rozvinutých zemích, kde dojde až k 120 procentnímu nárůstu obyvatel oproti roku 2010. Předpokládaný počet obyvatel západní Afriky v roce 2050 bude 814 551 tis.⁸

6.3.2 Zemědělství

Zemědělství hraje klíčovou roli ve všech státech západní Afriky. Ovlivňuje nejen výživovou situaci, ale také situaci sociální. Přes 60 % ekonomicky aktivních obyvatel západní Afriky je zaměstnáno v zemědělském sektoru a příjmy mnohých rodin jsou na jeho vývoji zcela závislé. Zemědělství představuje okolo 35 % HDP západní Afriky a export zemědělských surovin zaujímá přední místo v jejím zahraničním obchodě.

⁸ Faostat. *Population. Annual Population – Total Population* [on-line]. 2015 [cit. 2015-03-12]. Dostupný z WWW: < <http://faostat3.fao.org/download/O/OA/E>>.

Tabulka 23: Podíl ekonomicky aktivních v zemědělství z celkového počtu ekonomicky aktivních obyvatel v roce 2000 a v roce 2013 (v %)

Stát/rok	2000	2013
Benin	53,9	41,4
Burkina Faso	92,2	92,0
Kapverdy	22,9	15,2
Pobřeží slonoviny	48,7	34,8
Gambie	79,0	75,0
Ghana	57,1	53,6
Guinea	83,9	78,5
Guinea-Bissau	82,7	78,3
Libérie	67,5	60,3
Mali	80,7	72,9
Mauretánie	52,7	49,6
Niger	85,7	81,9
Nigérie	33,3	22,7
Senegal	73,6	69,3
Sierra Leone	64,8	58,2
Togo	59,6	51,6

Zdroj: Faostat, Total economically active population, Total economically active population in Agriculture, vlastní výpočty

Tabulka č. 23 uvádí podíl ekonomicky aktivních v zemědělství z celkového počtu ekonomicky aktivních obyvatel v roce 2000 a v roce 2013. Mezi léty 2000 a 2013 klesl podíl ekonomicky aktivních v zemědělství z celkového počtu ekonomicky aktivních obyvatel ve všech státech. V případě Nigérie tento podíl klesl o více než 10 %. Nejmenší pokles podílu ekonomicky aktivních v zemědělství byl zaznamenán v Burkině Faso, a to o 0,2 %.

Nejvyšší podíl ekonomicky aktivních obyvatel pracujících v zemědělství v roce 2013 byl v Burkině Faso (92 %), v Nigeru (81,9 %), v Guinei (78,5 %), v Guinei-Bissau (78,3 %). Nejmenší podíl ekonomicky aktivních obyvatel zaměstnaných v zemědělství měly Kapverdy (15,2 %) a Nigérie (22,7 %).

Navzdory svému významu se zemědělství v západoafrickém regionu vyznačuje nízkou produktivitou. U některých plodin jsou hektarové výnosy jedny z nejnižších na světě.

Tabulka 24: Index hrubé zemědělské produkce (2004 – 2006 = 100)

Stát/rok	1990	2000	2004-2006	2013
Benin	48,85	88,87	100,00	144,91
Burkina Faso	48,15	65,82	100,00	123,15
Kapverdy	60,55	95,66	100,00	89,71
Pobřeží slonoviny	69,26	99,25	100,00	123,46
Gambie	60,66	98,15	100,00	98,24
Ghana	37,21	78,37	100,00	143,47
Guinea	57,68	84,01	100,00	122,81
Guinea-Bissau	62,69	87,26	100,00	140,38
Libérie	64,75	100,03	100,00	100,82
Mali	57,76	70,83	100,00	141,29
Mauretánie	77,19	89,44	100,00	120,26
Niger	47,24	71,73	100,00	132,35
Nigérie	48,37	80,04	100,00	109,89
Senegal	79,42	107,31	100,00	125,94
Sierra Leone	59,80	44,81	100,00	169,30
Togo	67,52	89,71	100,00	120,65

Zdroj: Faostat, Production Indices, vlastní zpracování

Pozn.: Údaje jsou uvedeny v dolarech na osobu

Tabulka č. 24 hodnotí vývoj zemědělské produkce pomocí indexu hrubé zemědělské produkce. Základem pro srovnání je průměr let 2004 - 2006, kde je stanovena hodnota 100. Pomocí indexu lze hodnotit vývoj zemědělství v ostatních letech vzhledem k takto stanovené základně, a to buď jako regresivní nebo naopak progresivní. Z tabulky č. 24 lze vyčíst značné zlepšení v zemědělské produkci v roce 2013 oproti roku 2000 u většiny států. U některých však zemědělská produkce stagnuje, zejména v případě Libérie a Nigérie. Zemědělství Kapverd vykazovalo v roce 2013 regresivní vývoj oproti roku 2000, podobně jako v případě Gambie.

Tabulka 25: Zemědělská půda (% z celkové půdy)

Stát/rok	1990	2011
Benin	20,13	30,42
Burkina Faso	35,00	43,00
Kapverdy	16,87	18,61
Pobřeží slonoviny	59,53	64,47
Gambie	57,91	60,77
Ghana	55,40	69,88
Guinea	57,55	57,95
Guinea-Bissau	51,46	57,97
Libérie	25,88	27,30
Mali	26,33	34,11
Mauretánie	38,47	38,53
Niger	26,09	34,56
Nigérie	79,14	83,67
Senegal	46,07	49,37
Sierra Leone	39,44	47,96
Togo	58,65	68,39

Zdroj: Faostat, Agro-Environmental Indicators, vlastní zpracování

Tabulka č. 25 předkládá změny ve výměře zemědělské půdy mezi léty 1990 a 2011. Navzdory obrovskému nárůstu počtu obyvatel států západní Afriky se od roku 1990 výměra zemědělské půdy u většiny států téměř nezměnila. Nejvyšší procento zemědělské půdy měla v roce 2011 Nigérie (83,67%). Vysvětlením může být její výhodná poloha na rozdíl od Nigeru, Mali či Mauretánie, jejichž území zabírá z větší části poušť či polopoušť, která devastuje místní zemědělství. Kuna (2010) uvádí, že ve všech regionech světa (kromě Zakavkazska) dochází k postupnému snižování zemědělské půdy na obyvatele. Hlavním důvodem je už zmiňovaný růst světové populace. Afrika disponovala v roce 1961 celkem 3,65 ha zemědělské půdy na obyvatele. Do roku 2006 se tato hodnota snížila na 1,23 ha na obyvatele a v roce 2012 připadalo na jednoho obyvatele Afriky pouze 1,09 ha zemědělské půdy. Postupné snižování zemědělské půdy na obyvatele v západní Africe předkládá tabulka č. 26. V roce 1961 činila hodnota zemědělské půdy na obyvatele 2,62 ha a do roku 2012 tato hodnota poklesla na 0,89 ha na obyvatele.

Tabulka 26: Disponibilní zemědělská půda na obyvatele (v ha)

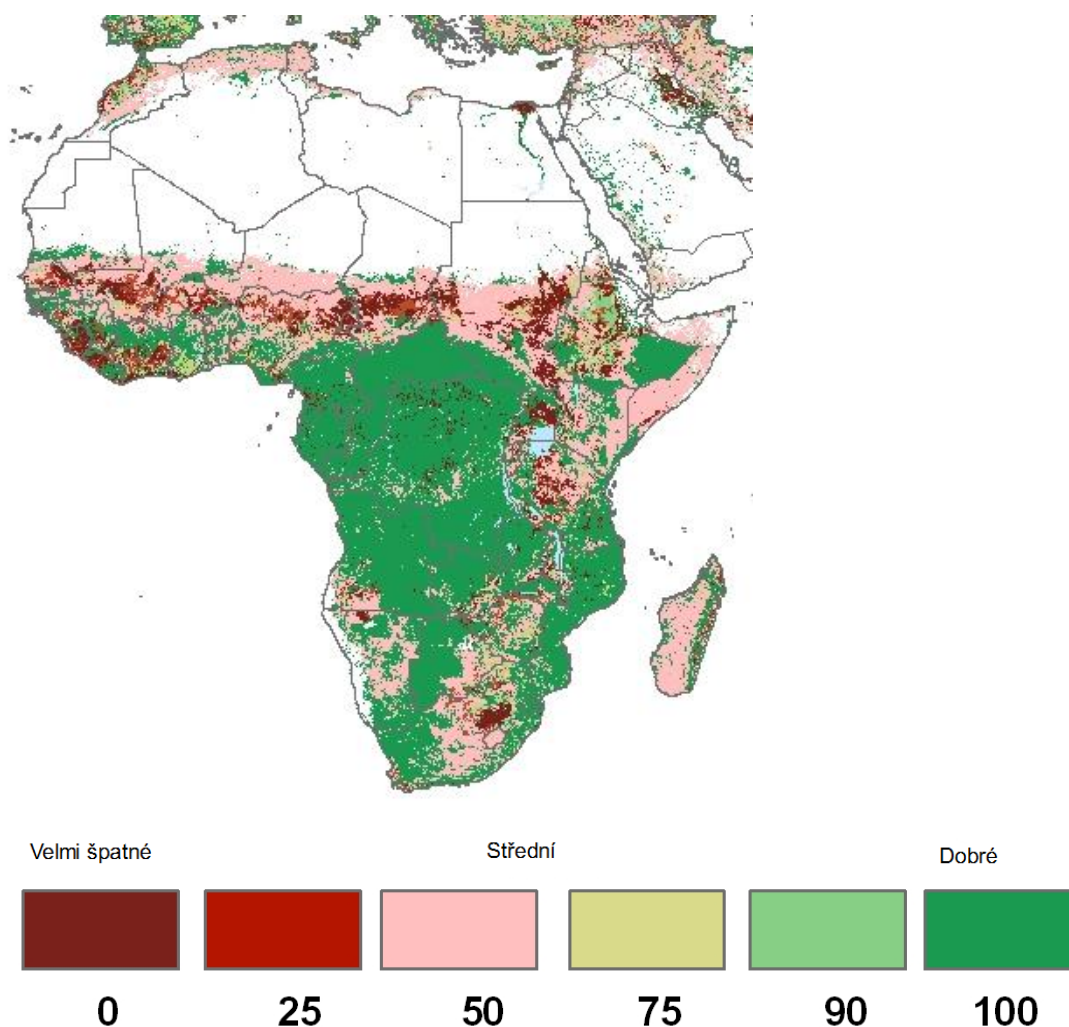
Oblast/rok	1961	1990	2000	2006	2012
Západní Afrika	2,62	1,35	1,14	1,03	0,89

Zdroj: Faostat, Annual population, Agriculture area, vlastní výpočty

6.3.3 Degradace půdy

Degradace půdy je, dá se říci, jedním z globálních problémů lidstva. Snižuje půdní úrodnost a je hrozbou pro všechny. Přitom lidské aktivity často vedou k degradaci světového půdního fondu, který je základem pro zajištění potravin. FAO uvádí, že až 15 % světového půdního fondu je degradováno (z toho 13 % mírně až středně a 2 % závažně až velmi závažně). Závažně narušený půdní fond se nachází ve více regionech světa. Degradace půdy má však velmi negativní ekonomické dopady především v zemích, které jsou na zemědělství nejvíce závislé. Ochrana půdy a její rehabilitace je proto nezbytnou součástí udržitelného rozvoje zemědělství.

Obrázek 2: Kvalita půdního fondu v Africe

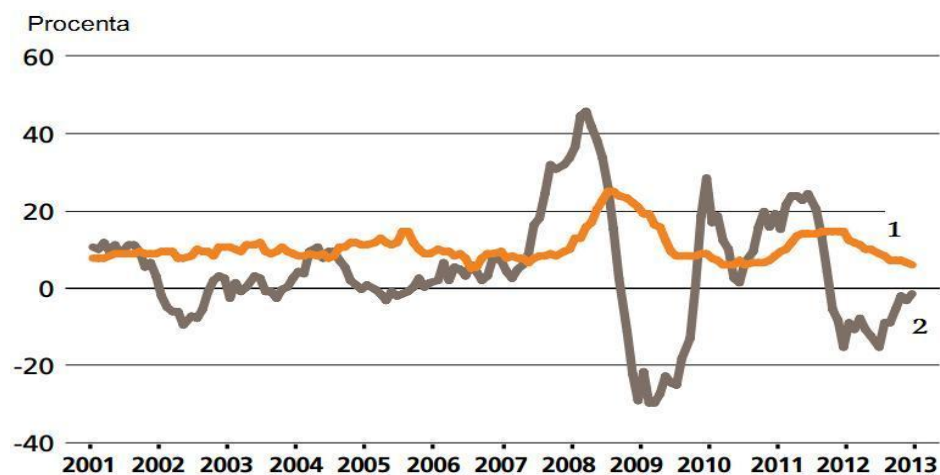
Zdroj: FAO, Soil Portal, 2015

FAO zveřejnilo mapu vykreslující kvalitu světového půdního fondu (obrázek č. 2). Pokud se zaměříme na západní Afriku, zjistíme, že kvalita půdy je zde vesměs špatná. Rudé oblasti představují místa s velmi chudými podmínkami pro zemědělství, co se půdního fondu týče. Červená oblast, která postupně přechází v béžovou, představuje špatnou až střední kvalitu zemědělské půdy. Týká se to zejména Mauretánie, Mali a Nigeru na severu západní Afriky. Podobně je na tom Nigérie, kde většinu zemského povrchu pokrývá půda ve špatné až střední kvalitě. Podobnou situaci lze pozorovat také v případě Libérie, Sierry Leone či Senegalu. Stejně tak i ostatní západoafrické státy zápasí se špatným stavem zemědělské půdy a nízkou úrodností.

6.3.4 Rostoucí ceny potravin

Vysoké ceny potravin představují hrozbu pro potravinovou bezpečnost. Zvýšením cen dochází ke snížení reálného příjmu. Tím se jedinci sníží přístup k potravinám jak po kvantitativní stránce, tak po kvalitativní. Podle charitativních organizací není příčinou hladu sucho nebo nedostatek potravin, jak tomu bylo dříve, ale je to právě růst cen potravin, proti němuž nejsou lidé chráněni.

Graf 7: Globální index cen potravin a regionální index spotřebitelských cen

Zdroj: FAO, The State of Food Insecurity in the World 2011

1 – Afrika

2 - svět

Graf č. 7 porovnává průběh indexu spotřebitelských cen⁹ ve světě a v Africe mezi léty 2001 - 2013. Index spotřebitelských cen ve světě zaznamenal prudký nárůst od roku 2007. Po roce 2008 následoval prudký cenový propad. Globální index cen potravin zaznamenal opětovný nárůst mezi léty 2009 – 2010.

V Africe započal nárůst indexu spotřebitelských cen mezi léty 2007 – 2008. Stoupal o něco mírněji než globální index cen potravin. Opětovný pokles nastal mezi léty 2008 – 2009.

Tabulka č. 27 předkládá konkrétní údaje ve změně globálního indexu cen potravin od roku 2000 do ledna roku 2015.

Tabulka 27: Globální index cen potravin (2002 – 2004 = 100)

Rok	Index cen potravin
2000	91,1
2001	94,6
2002	89,6
2003	97,7
2004	112,7
2005	118,0
2006	127,2
2007	161,4
2008	201,4
2009	160,3
2010	188,0
2011	229,9
2012	213,3
2013	209,8
2014	201,8
2015 ¹	182,7

Zdroj: FAO, Food Price Index, vlastní zpracování

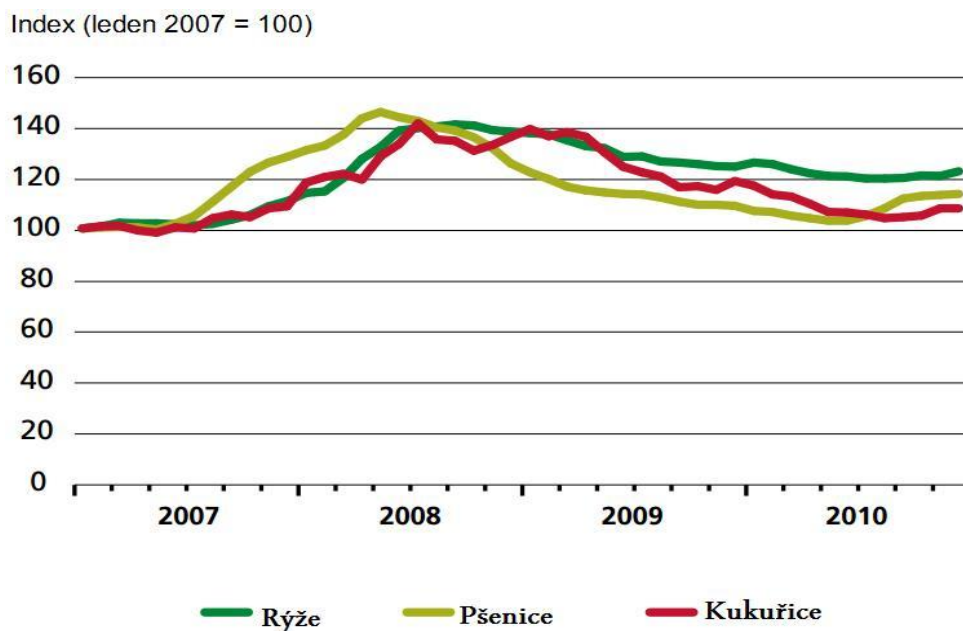
¹Údaj za leden 2015

Z tabulky č. 27 je možné vypočítat výrazné zvýšení světové ceny potravin v roce 2011. Po roce 2011 světová cena potravin mírně klesala, a to až do posledního zaznamenaného období (leden 2015). FAO uvádí, že v roce 2014 byl zaznamenán největší meziroční pokles indexu cen u obilovin (-14,2 %). Samotný index ceny pšenice klesl o 6,7 %. Dále

⁹ Index cen potravin měří změny ceny koše potravin složeného z olejnin, mléka, mléčných výrobků, obilovin, masa a cukru.

pak index ceny cukru poklesl o 2,03 %. Naopak index ceny masa a masných výrobků stoupl o 6,6 %. (FAO, Food Outlook, 2014)

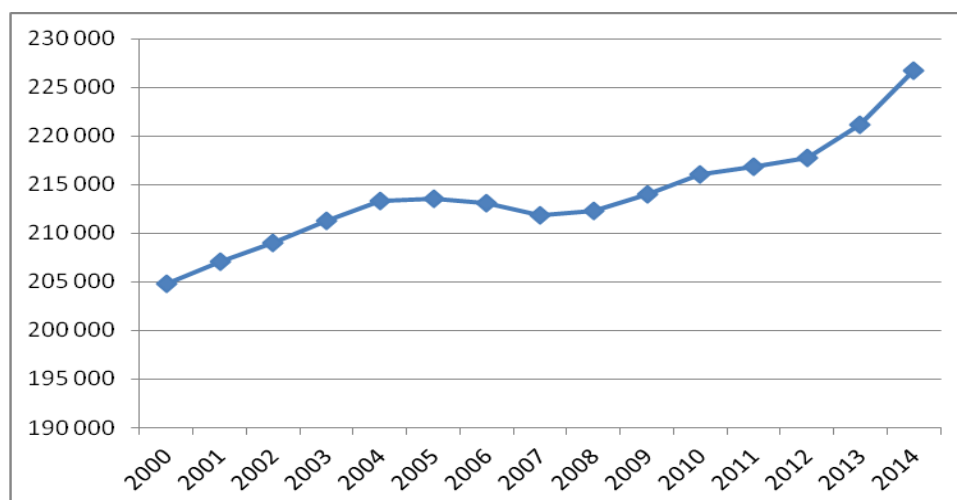
Graf 8: Světový růst ceny rýže, pšenice a kukuřice od roku 2007

Zdroj: Zdroj: FAO, The State of Food Insecurity in the World 2011

Rýže, pšenice a kukuřice tvoří důležitou součást stravy obyvatel států západní Afriky. Cenový nárůstu u těchto komodit má tedy velmi negativní vliv na potravinovou bezpečnost. Graf č. 8 demonstruje nárůst světových cen těchto tří komodit od roku 2007. V roce 2008 sice mírně poklesly, avšak nadále zůstaly vysoké.

Graf 9: Počet podvyživených v Africe v souvislosti s potravinovou krizí (v tis.)

Zdroj: Faostat, Food Security, vlastní zpracování

Katastrofální dopad rostoucích cen na potravinovou bezpečnost demonstruje graf č. 9. Na grafu je vidět prudký nárůst počtu podvyživených počínaje rokem 2008, kdy vrcholila potravinová krize. Ta byla příčinou hladových bouří v řadě chudých zemí světa, kde je obyvatelstvo zdražováním základních potravin nejohroženější.

Tabulka 28: Náklady na potraviny (% z celkových vynaložených nákladů, průměr let 2000-2012)

Stát/rok	2000-2012
Burkina Faso	60
Kapverdy	47
Pobřeží slonoviny	45
Mali	79
Niger	51
Togo	85

Zdroj: FAO Statistical Yearbook, 2014

Tabulka č. 28 uvádí procento nákladů, které bylo spojeno s koupí potravin z celkových vynaložených nákladů domácností ve státech západní Afriky. Údaje jsou uvedeny za období průměru let 2000 - 2012. U některých států západní Afriky FAO data bohužel neuvádělo.

Dá se říci, že tabulka demonstruje také významnost cen potravin pro západoafrické obyvatele. Náklady na obstarání potravin tvoří ve většině domácností největší část z celkových vynaložených nákladů. V některých případech se náklady na potraviny pohybovaly okolo 80 %. V případě Toga to bylo 85 % a v případě Mali 79 %.

6.3.5 Chudoba

Tabulka č. 29 uvádí procento lidí žijících za méně než 1,25 dolarů na den v průměru let 2002 - 2012. V západní Africe vykazovala nejhorší situaci Libérie, kde žilo 83,3 % lidí za méně než 1,25 dolarů na den. Následovala Nigérie (68 %), Sierra Leone (51,7 %), Mali (50,4 %), Benin (49,5 %), Guinea-Bissau (48,9 %), Burkina Faso (44,6 %) a dále Niger (43,6 %). V případě Kapverd nebyla data k dispozici. Světová banka však uvádí, že v roce 2008 žilo v Kapverdách celkem 13,7 % obyvatel za méně než 1,25 dolarů na den.¹⁰ Špatná

¹⁰ The World Bank. *Poverty and Equity. Cabo Verde* [on-line]. 2014 [cit. 2015-01-12]. Dostupný z WWW: <<http://povertydata.worldbank.org/poverty/country/CPV>>.

ekonomická situace rodin obrovským způsobem ovlivňuje jejich potravinovou situaci. Lidé nemají dostatek finančních prostředků na uživení nejen sebe, ale také svých dětí. To má následně katastrofální dopady na jejich vývoj a budoucí kvalitu života.

Tabulka 29: Lidé žijící za méně než 1,25 dolarů na den (% , průměr let 2002 – 2012)

Stát/rok	2002-2012
Benin	49,5
Burkina Faso	44,6
Kapverdy	neuv.
Pobřeží slonoviny	23,8
Gambie	33,6
Ghana	28,6
Guinea	43,3
Guinea-Bissau	48,9
Libérie	83,3
Mali	50,4
Mauretánie	23,4
Niger	43,6
Nigérie	68,0
Senegal	29,6
Sierra Leone	51,7
Togo	28,2

Zdroj: FAO Statistical Yearbook, 2014

6.3.6 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost v regionu západní Afrika zůstává nadále na znepokojující úrovni. Okolo 45 % mladých lidí je nezaměstnaných. Úroveň nezaměstnanosti v některých oblastech stoupá, a to v důsledku snížení produktivity a nedostatečné podpoře primárního sektoru, kde se soustřeďuje většina pracovní síly.

Mladí lidé, mnohdy děti, začínají pracovat ve věku mezi 5 – 14 lety. Většinou jsou zaměstnáni v zemědělství, kde pracuje okolo 65 % obyvatelstva. Nezaměstnanost je mnohem výraznější v městských oblastech a silně zasahuje mladé lidi obou pohlaví. Nedostatečná výkonnost v zemědělství mnohdy zapříčiňuje migraci obyvatelstva z venkova do větších měst. Stále rostoucí počet obyvatel v městských oblastech je příčinou rostoucí nezaměstnanosti. Města nejsou schopna pohltit všechny pracovní kapitál, a tím vzniká nezaměstnanost v těchto oblastech. (Economic Community of West African States and United Nations Economic Commission for Africa, 2011)

Tabulka 30: Míra nezaměstnanosti ve státech západní Afriky v roce 2014 (v %)

Stát/rok	2014
Benin	1,0
Burkina Faso	3,1
Kapverdy	8,6
Pobřeží slonoviny	3,9
Gambie	8,6
Ghana	4,9
Guinea	1,8
Guinea-Bissau	7,2
Libérie	3,7
Mali	8,3
Mauretánie	30,9
Niger	5,1
Nigérie	7,5
Senegal	10,2
Sierra Leone	3,1
Togo	6,9

Zdroj: ILO, Global Employment Trends 2014

Z tabulky č. 30 je možné vyčíst míru nezaměstnanosti ve státech západní Afriky v roce 2014. Nejnižší míra nezaměstnanosti byla pozorována v případě Beninu (1 %), dále pak v Guinei (1,8 %), v Burkině Faso a Sieře Leone (3,1 %), v Libérii (3,7 %) a v Pobřeží slonoviny (3,9 %). Velmi vysoká míra nezaměstnanosti byla pozorována v případě Mauretánie (30,9 %). Také Senegal vykazoval vysokou míru nezaměstnanosti (10,2 %).

6.3.7 Nízká úroveň vzdělanosti

Dle IRIN (Integrované regionální informační sítě) neumělo v roce 2009 celkem 65 milionů obyvatel západní Afriky, tedy 40 % dospělé populace (15 a více let), číst a psát. Z deseti zemí světa s nejnižší gramotností dospělých se jich sedm nacházelo v západní Africe (Benin, Burkina Faso, Guinea, Mali, Niger, Senegal a Sierra Leone). (IRIN, 2009)

Tabulka 31: Počet dětí zapsaných do školní docházky v průměru let 2006 - 2012

Počet dětí zapsaných do školní docházky			
Stát	% z celkového počtu dětí		
	celkem	chlapci	dívky
Benin	94,9	94,8	80,4
Burkina Faso	66,4	68,1	64,6
Kapverdy	97,2	98,7	95,6
Pobřeží slonoviny	61,9	67,4	56,3
Gambie	70,9	68,8	73,0
Ghana	81,8	83,0	80,5
Guinea	74,4	81,2	67,4
Guinea-Bissau	69,8	71,4	68,2
Libérie	40,6	41,7	39,5
Mali	68,7	73,0	64,3
Mauretánie	69,6	67,1	72,1
Niger	62,8	68,2	57,1
Nigérie	56,2	58,7	53,7
Senegal	73,3	70,6	76,1
Sierra Leone
Togo	90,4	95,6	85,3

Zdroj: African Economic Outlook, 2014

Většina států západní Afriky vykazuje velice nízký podíl dětí zapsaných do školní docházky. V Nigérii, Nigeru, Burkině Faso, Guinei Bissau, Libérii, Mali, Mauretánii a Pobřeží slonoviny se v letech 2006 - 2012 zapsalo do školní docházky v průměru méně než 70 % dětí. Pouze v Beninu, Kapverdách a Togu přesáhl podíl dětí zapsaných do školní docházky 90 %. Nejvyšší podíl dětí zapsaných do školní docházky vykazovaly Kapverdy 97,2 %. Z tabulky č. 31 lze vyčíst, že téměř ve všech zemích, s výjimkou Mauretánie a Senegalu, měli ke vzdělání větší přístup chlapci nežli dívky.

Ne všechny děti zapsané do prvního stupně školní docházky vzdělání dokončí. V některých státech dokončí vzdělání méně než 50 % z nich. ECOWAS a UNECA uvádí, že v roce 2008 dokončilo vzdělání v Burkině pouze 41,7 % dětí, v Nigeru 48,2 % dětí,

v Pobřeží slonoviny 51,1 % dětí, v Guinei 54,9 % dětí (rok 2007), v Mali 55,7 % dětí, v Senegal 58,4 % dětí, v Beninu 61 % dětí, v Togu 69,9 % dětí (rok 2005), v Nigérii 74 % dětí (rok 2007), v Ghaně 86,3 % dětí a v Gambii 96,6 % dětí (rok 2006). (ECOWAS a UNECA, 2010)

Tabulka 32: Odhadované počty gramotných osob v průměru let 2006 – 2012 a výdaje na vzdělávání v průměru let 2001 - 2013

Stát	Odhadovaný podíl gramotných dospělých osob 2006-2012 (%)			Odhadovaný podíl gramotných 2006-2012 (%)			Veřejné výdaje na vzdělávání 2001-2013 (% HDP)
	(lidé starší 15 let)			(lidé mezi 15 a 24 lety)			
	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy	
Benin	28,7	40,6	18,4	42,4	54,9	30,8	5,3
Burkina Faso	28,7	36,7	21,6	39,3	46,7	33,1	3,4
Kapverdy	84,9	89,7	80,3	98,4	97,6	99,3	4,9
Pobřeží slonoviny	56,9	65,6	47,6	67,5	72,3	62,7	4,6
Gambie	51,1	60,9	41,9	68,1	72,6	63,6	4,1
Ghana	71,5	78,3	65,3	85,7	88,3	83,2	8,1
Guinea	25,3	36,8	12,2	31,4	37,6	21,8	2,5
Guinea-Bissau	55,3	68,9	42,1	73,2	79,3	67,1	...
Libérie	42,9	60,8	27,0	49,1	63,5	37,2	2,8
Mali	33,4	43,1	24,6	46,9	56,0	38,8	4,8
Mauretánie	58,6	65,3	52,0	69,0	71,6	66,2	3,7
Niger	4,5
Nigérie	51,1	61,3	41,4	66,4	75,6	58,0	...
Senegal	49,7	61,8	38,7	65,0	...	56,2	5,6
Sierra Leone	43,3	54,7	32,6	61,0	70,5	52,1	2,9
Togo	60,4	74,1	48,0	79,9	86,9	72,7	4,5
Afrika	62,7	71,5	54,3	74,1	79,7	69,3	4,9

Zdroj: African Economic Outlook, 2014

Zajištění gramotnosti obyvatelstva a úplného základního vzdělání je důležitým krokem k zajištění rozvoje nejchudších zemí. Z tabulky č. 32 lze vyčíst nízkou úroveň výdajů putujících do rozvoje vzdělávání v některých zemích západní Afriky. (Pro srovnání, průměrné výdaje zemí OECD do vzdělání činí 6,2 % svého kolektivního HDP.) Nejnížší průměrné výdaje za zkoumané období (2001 – 2013) do školství vkládala Guinea (2,5 % HDP), dále Libérie (2,8 % HDP) a Sierra Leone (2,9 % HDP). Nejvyšší výdaje do vzdělání byly zaznamenány v Ghaně (8,1 %) a poté v Senegal (5,6 %).

Procento gramotných lidí z celkové populace je v obou věkových kategoriích alarmující. V některých zemích nedosahuje hodnota ani poloviční hodnoty podílu gramotných lidí ve vyspělých zemích (ve vyspělých státech se uvádí hodnota >96 %). Nejnižší podíl gramotných osob ve věkové skupině starších 15 let vykazuje Guinea (25,3 %), Benin a Burkina Faso (28,7 %). Ve věkové skupině 15 – 24 let bylo zaznamenáno nejvyšší procento gramotných lidí v případě Guiney (31,4 %) a Burkiny Faso (39,3 %).

Dále lze vypořádat, že mezi muži, a to v obou věkových kategoriích, se nachází více gramotných než mezi ženami (výjimkou jsou pouze Kapverdy, kdy podíl vzdělaných žen ve věku 15 – 24 let překročil podíl vzdělaných mužů o 1,7 %).

6.3.8 Špatná dopravní infrastruktura

V zemích s potravinovou nedostatečností jsou pozemní dopravní cesty buď ve velmi špatném stavu či v některých oblastech chybí zcela. Proto je pak často nemožné dopravit potraviny z jedné oblasti do druhé či dopravit v co nejkratším čase potraviny, léky a jiné komodity tam, kde jsou akutně potřeba.

Tabulka 33: Zpevněné pozemní cesty (%)

Stát/rok	2000
Benin	9,5
Burkina Faso	13,0
Kapverdy	69,0
Pobřeží slonoviny	10,0
Gambie	35,0
Ghana	30,0
Guinea	17,0
Guinea-Bissau	27,9
Libérie	6,0
Mali	12,0
Mauretánie	29,0
Niger	20,5
Nigérie	15,0
Senegal	29,0
Sierra Leone	8,0
Togo	32,0

Zdroj: Faostat, Suite of Food Security Indicators, vlastní zpracování
Pozn.: Údaje pro Benin, Niger a Nigérii jsou uvedeny za rok 2004.
Hodnota pro Guineu-Bissau je uvedena za rok 2002.

Tabulka č. 33 poukazuje na procento zpevněných pozemních komunikací v jednotlivých státech západní Afriky v roce 2000, resp. 2002, 2004. Novější údaje Faostat bohužel pro všechny státy neuvádí. V ročence FAO Statistical Yearbook, 2014 je uvedeno procento zpevněných cest jako průměrná hodnota období let 2005-2010, avšak ne u všech států. U států, kde jsou hodnoty uvedeny, se situace příliš neliší od výše uvedeného roku 2000, resp. 2002, 2004.

Nejmenší procento zpevněných pozemních cest měla Libérie, a to pouhých 6 %. Následovala Sierra Leone (8 %), Benin (9,5 %), Pobřeží slonoviny (10 %), Mali (12 %). Největší procento zpevněných pozemních komunikací se nacházelo přirozeně v Kapverdách (69 %). Druhé nejvyšší procento zpevněných komunikací připadalo Gambii (35 %), následovala Ghana (30 %). Ve všech ostatních státech bylo zaznamenáno méně jak 30 % zpevněných pozemních komunikací.

6.3.9 Politická nestabilita, válečné a etnické konflikty

Problém politické nestability a různých ozbrojených konfliktů se týká celé subsaharské Afriky. Smutnou zprávou je, že tyto problémy patří mezi hlavní narušitele potravinové bezpečnosti. Příčiny sociálních, ekonomických a politických problémů sahají až do koloniální minulosti. V té době docházelo k nevhodnému vytyčování hranic jednotlivých států, a to zejména bez ohledu na kmeny, které zde žily (kapitola 4.1 Geografické vymezení). Toto umělé vytváření hranic států nese vinu na mnoha ozbrojených konfliktech až do dnešní doby. Ozbrojené konflikty pak vedou k nesnášenlivosti, migracím, chudobě či hladomorům. V nejhorších případech mají konflikty za následek značné ztráty na lidských životech.

6.3.10 Změna klimatu

Změna klimatu může mít za následek snížení výnosnosti zemědělské produkce. To představuje hrozbu v podobě snížení produkce potravin a prohlubující se problém potravinové bezpečnosti. FAO uvádí, že vlivem klimatických změn může do roku 2020 dojít k poklesu hektarových výnosů kukuřice až o 6,9 %. Klimatické změny budou mít rozdílný dopad na zemědělství v různých oblastech. Například při mírném oteplení (zvýšení teploty o 1 – 3 °C) se očekává kladný vliv na plodiny pěstované v oblastech mírného pásma, zatímco v tropických oblastech či sezónně suchých oblastech se předpokládá negativní dopad, a to zejména na pěstované obiloviny. Při oteplování více než

o 3 °C se očekává negativní dopad na rostlinnou produkci ve všech regionech. V souvislosti s tím je proto nezbytné pravidelné zušlechťování odrůd jednotlivých plodin tak, aby byly více odolné vůči suchu, škůdcům či různým nemocem. (FAO, Twenty-sixth Regional Conference for Africa, 2010)

6.4 Možnosti řešení potravinového problému

Potravinový problém představuje klubko navzájem se ovlivňujících faktorů, které bude nesnadné v brzké budoucnosti rozmotat. Řešení potravinového problému znamená dlouhodobý a složitý úkol nejenom pro vlády konkrétních zemí, ale také mezinárodní společenství. Při snaze o odstranění světového hladu a podvýživy bude důležité se zaměřit na celou řadu opatření. V této práci budou zmíněna opatření, která by mohla být nejvíce efektivní při řešení svízelné potravinové situace v západní Africe, a to na základě zjištěných skutečností v průběhu psaní práce.

Jedním z řešení potravinového problému je umožnit lidem **přístup ke vzdělávání**. Nedostatek vzdělání a ngramotnost představují jeden z hlavních problémů brzdící samotný vývoj rozvojových zemí. Vzdělávání lidem nejenže rozšíří jejich ekonomické šance, ale také zkvalitní jejich hygienické návyky či zdravotní návyky (znalost antikoncepce). S tím souvisí také **potřeba podpory žen**. Jejich uznání a možnost kvalifikačního růstu mohou pozměnit preference žen v méně rozvinutých oblastech světa. Konkrétní stát by získal novou kvalifikovanou pracovní sílu, ale došlo by také ke zbrzdění vysoké natality a k rychlejšímu završení demografického přechodu.

Určitou naději při řešení potravinového problému představuje **stabilizace počtu obyvatel**. Stabilizace počtu obyvatel však souvisí s ukončením demografického přechodu, který je charakterizován svou dlouhodobostí. OSN předpokládá pokračující světový růst populace, a to až do roku 2050. Prudký nárůst počtu obyvatel vytváří obrovský tlak na růst intenzity zemědělské produkce, což s sebou přináší i možné ekologické dopady.

Také **podpora rozvoje podnikání** by mohla pomoci řešit špatnou potravinovou situaci. Chudé oblasti jsou zpravidla charakteristické vysokou mírou nezaměstnanosti a také nízkým počtem dostupných pracovních míst. Ta bývají navíc velice špatně placena. Podpora rozvoje podnikání může zahrnovat například zřizování různých dílen či podniků, poskytování služeb ve formě vzdělávacích seminářů či možnost poskytování mikrofinancí. Koncept mikrofinancí přináší nejchudším podnikatelům v zemích třetího světa přístup

k bankovním službám. Mikrofinance zahrnují úvěry či mikroúvěry, které pomáhají chudým podnikatelům akumulovat určitou část peněz potřebnou k podnikání.

Další závažný problém představuje nedostatečná dopravní infrastruktura. **Rozvoj dopravní infrastruktury** je nezbytný k zajištění bezproblémové přepravy zásob potravin z jedné oblasti do druhé. Mnohdy jde o hodiny či minuty v případě nutnosti dopravy léků či lékařské pomoci.

Vytváření integračních uskupení bezesporu určitou měrou přispívá k potravinové bezpečnosti. Členské státy určitého uskupení získávají nejen ekonomickou sílu, ale také výhodnější postavení na mezinárodním poli. Jejich vyjednávací síla roste. Členským státům se otevírají nové obchodní možnosti a stávají se atraktivními pro zahraniční investory, kteří přinášejí do regionu finanční prostředky. Integrační uskupení mnohdy představuje efektivní nástroj v boji proti nerovnostem mezi členskými státy.

Zemědělství států západní Afriky čelí stále se zvyšujícím nárokům na růst objemu a zkvalitňování úrody. **Intenzifikací zemědělské produkce** lze dosáhnout vyšších hektarových výnosů. Zemědělská činnost se tak stává stále více závislou na drahých průmyslových hnojivech a přípravcích na ochranu rostlin před škodlivými organismy. Dalšími prostředky intenzifikace zemědělské výroby jsou komplexní mechanizace a také vědeckotechnický rozvoj. V případě malých rolníků jsou však tyto prostředky zpravidla nejen finančně nedosažitelné, ale také nedostupné z pohledu znalostního. V chudých oblastech používají lidé většinou takové techniky, jimiž nedodržují zásady trvalé udržitelnosti. **Vzdělávání malých rolníků a podnikatelů** může tak vyřešit problém neznalosti různých zemědělských postupů (zavlažování, osevnické postupy, střídání plodin, hnojení či hubení škůdců) a nových technologií. Stejně tak by měli být obyvatelé chudých oblastí poučeni o ochraně životního prostředí. S tímto tématem také úzce souvisí potřeba **dlouhodobé podpory rozvoje zemědělství**. V oblasti subsaharské Afriky je zemědělství jedním z nejdůležitějších prostředků pro dosažení Rozvojových cílů tisíciletí, což se týče odstranění či alespoň zmírnění chudoby a hladu. Podpora rozvoje zemědělství probíhá nejčastěji formou zdokonalování zemědělských politik a celkového posílení růstu tohoto odvětví.

Stále významnější postavení by měly v budoucnu získávat **potraviny, jejichž součástí jsou geneticky modifikované organismy (GMO)**. Počet rozvojových zemí pěstujících

GM plodiny se zvyšoval zejména v posledních třech letech. Jednalo se zvláště o Brazílii, Čínu, Indii, Argentinu a Jihoafrickou republiku. V západní Africe se tento způsob pěstování plodin téměř nevyskytuje. Malé procento plochy, na které se pěstují GM plodiny, se nachází v Burkině Faso. Tímto způsobem produkuje Burkina Faso například bavlnu. Výhoda GM plodin spočívá hlavně ve snížené potřebě využívání chemických postřiků, ve zvýšených výnosech či vyšší kvalitě produkce. GM plodiny by tak mohly představovat jedno z řešení hladomorů v rozvojových zemích.

Západoafrické státy stojí před obrovskou výzvou v podobě **zkvalitnění státní správy a stabilizace politických systémů**. Kvalita státní správy je nezbytná pro budování stabilní tržní ekonomiky s efektivním a transparentním využíváním zdrojů. Jak již bylo nastíněno v teoretické části této práce, některé státy západní Afriky prožívají těžební boom, který by mohl zajistit příliv financí do regionu a zlepšit tak kvalitu života obyvatel. Obrovský problém však představuje kombinace nekvalitního vládnutí spolu s korupcí. Tyto faktory částečně vyvrací naději na možnost **dlouhodobého a udržitelného ekonomického růstu**, který by mohl být jistou nadějí západoafrických států při řešení potravinového problému v pohledu do budoucna.

Snaha o pomoc rozvojovým zemím vymanit se ze spárů hladu a chudoby byla učiněna ze strany Organizace spojených národů. OSN formulovala nejzávažnější problémy rozvojových zemí v programu s názvem **Rozvojové cíle tisíciletí** (Millennium Development Goals - MDG). Na těchto cílech se shodly všechny členské země OSN spolu se Švýcarskem a Vatikánem v roce 2000 a podpisem Miléniové deklarace (The United Nations Millennium Declaration) přislíbily svoji spolupráci při plnění osmi konkrétních cílů s dosažením do roku 2015 či dříve. Jednotlivé cíle byly formulovány následovně:

1. Vymýcení extrémní chudoby a hladu (snížit na polovinu počet lidí žijících za méně než 1 americký dolar na den, snížit na polovinu počet lidí trpících hladem, odstranit nezaměstnanost a zajistit důstojnou práci pro všechny),
2. dosažení základního vzdělání pro všechny (zajistit možnost vzdělávání pro děti kdekoli na světě),
3. podpora rovnosti pohlaví a posílení role žen ve společnosti,
4. snížení dětské úmrtnosti (snížení úmrtnosti dětí do pěti let věku o dvě třetiny),

5. zlepšení zdraví matek (snížení mateřské úmrtnosti o tři čtvrtiny a zajištění zdravotní péče pro všechny těhotné ženy a matky),
6. boj s HIV/AIDS, malárií a jinými nemocemi (do roku 2015 zastavit šíření HIV/AIDS, malárie a dalších závažných nemocí),
7. zajištění ekologické udržitelnosti (zastavit úbytek přírodních zdrojů, zbrzdit ztrátu biodiverzity, snížit na polovinu počet lidí s omezeným přístupem k pitné vodě, zlepšit životy obyvatel v chudinských čtvrtích velkoměst),
8. vytvoření globálního partnerství pro podporu rozvoje.

Samotná realizace jednotlivých cílů se však potýká s řadou problémů. U některých z nich je zřejmé, že se je nepodaří ani v nejbližší době naplnit. Na problematiku dosažení některých cílů je taktéž poukázáno v průběhu psaní této práce (v některých státech západoafrického regionu počet chronicky podvyživených osob s růstem počtu obyvatel stoupal).

Jednotlivé oblasti světa zároveň vykazují velmi rozdílný pokrok. Zemím východní Asie se daří řadu indikátorů naplňovat, a to zejména díky rychlému hospodářskému rozvoji Číny. Naproti tomu v zemích subsaharské Afriky situace stagnuje nebo se dokonce zhoršuje. I přesto rozvojová spolupráce přinesla řadu úspěšných projektů, díky nimž byl mnoha lidem umožněn přístup ke vzdělávání či základní zdravotní péči. Díky projektům zaměřeným na boj proti viru HIV se v některých afrických a asijských zemích podařilo zamezit nebo alespoň zmírnit jeho šíření.

7 Závěr

Cílem práce bylo zhodnotit příčiny nepříznivé potravinové situace západní Afriky a posoudit efektivnost možných řešení pro tuto situaci.

Teoretická část práce byla věnována zvláště geografické, ekonomické, demografické a sociální charakteristice západní Afriky. Vybrané ekonomické ukazatele (HDP, HDP/obyv.) přiblížily situaci regionu po ekonomické stránce. Ukazatel HDP byl také použit pro vytvoření představy o ekonomickém postavení západní Afriky v rámci celého afrického kontinentu a na mezinárodním poli. Západní Afrika byla v roce 2013 regionem s druhým nejvyšším HDP v rámci všech regionů Afriky. Dále dosahovala od roku 2010 největšího ekonomického růstu ze všech regionů v Africe. Podíl západní Afriky na celosvětovém HDP v roce 2013 činil 0,89 %. V průměru let 2005 - 2011 dosahovala ekonomického růstu 5 % ročně. To učinilo západní Afriku jedním z nejrychleji rostoucích regionů světa.

Dále byla v teoretické části přiblížena demografická situace v západoafrických státech. Zde je vhodné znovu upozornit na dva faktory, které mají výrazný vliv nejen na celkový demografický vývoj regionu, ale také na problém spojený s potravinovou bezpečností. V západoafrickém regionu byla zjištěna vysoká úhrnná plodnost, a to v průměru 5,1 dítě na jednu ženu (v roce 2013). Stejně tak byly sledovány vysoké hodnoty hrubé míry porodnosti, které se v roce 2012 pohybovaly mezi 30 ‰ – 50 ‰ (výjimkou byly Kapverdy, kde HMP činila 20 ‰).

Pro vytvoření představy o sociální situaci v regionu byl hodnocen Ukazatel kvality lidského faktoru (HDI), který vyjadřuje kvalitu života obyvatel dané země na základě zhodnocení různých faktorů (přístup ke vzdělání, přístup ke zdravotní péči či výše příjmu). Všechny země (s výjimkou Kapverd a Gabonu) byly zařazeny do skupiny zemí s nízkým HDI.

Následující kapitola vysvětlovala jednotlivé termíny týkající se potravinového problému, jako jsou potravinová bezpečnost, zásoba potravin na obyvatele, hloubka hladu, rozsah hladu či chronická podvýživa. V této části byla také uvedena výživová doporučení a jejich vývoj v čase.

Praktická část byla věnována potravinové situaci v západní Africe. Na úvod byly zjišťovány počty chronicky podvyživených osob ve státech západní Afriky a podíl chronicky podvyživených osob na celkové populaci v jednotlivých státech. Co se týče počtu chronicky podvyživených osob, ve většině států bohužel nebyl zaznamenán pokrok v podobě snížení počtu chronicky podvyživených osob (porovnání hodnot mezi obdobími 1990 – 1992 a 2009 – 2011). Za zmínku však stojí Ghana, kde se počet chronicky podvyživených osob mezi zmíněnými obdobími snížil ze 7,1 mil. osob na 1,5 mil. osob a dále pak Nigérie, kde počet chronicky podvyživených klesl z 20,9 mil. osob na 8,9 mil. osob. Nejvyšší podíl chronicky podvyživených osob byl v průměru let 2009 – 2011 zaznamenán v Sieře Leone (31 %) a Libérii (29,9 %).

Další kapitola se zabývala složením potravy a vývojem zásob potravin. Byly představeny nejdůležitější potraviny západoafrických států z hlediska množství přijímaných kilokalorií na osobu a den. Těmito potravinami byly zejména pšeničné a kukuřičné výrobky, maniok, sladké brambory (jamy) a čirok. Bylo zjištěno, že příjem bílkovin a tuků ve stravě je ve většině států západní Afriky ve srovnání se světovým průměrem velmi nízký. Dále byla zjištěna nízká kalorická hodnota u zásob potravin určených k přímé spotřebě. Jako problémový se také jeví přístup obyvatel západní Afriky ke zdrojům pitné vody. Pouze v případě Gambie mělo více jak 90 % obyvatel přístup k pitné vodě (konkrétně 90,1 %). Kritická situace se ukázala v případě Mauretánie, kde mělo přístup ke zdrojům pitné vody pouze 49,6 % obyvatel (údaje za rok 2012).

Co se týče faktorů ovlivňujících potravinovou bezpečnost, byly zmíněny a popsány tyto:

1. Populační vývoj
2. Situace v zemědělství
3. Degradace půdy
4. Rostoucí ceny potravin
5. Chudoba
6. Nezaměstnanost
7. Nízká úroveň vzdělanosti
8. Spatná dopravní infrastruktura
9. Politická nestabilita, válečné a etnické konflikty
10. Změna klimatu

Navazuje kapitola předkládající možnosti řešení potravinového problému v západní Africe. Uvedena byla ta řešení, která by měla, podle autorčina mínění, působit co nejefektivněji v rámci řešení špatné potravinové situace v regionu západní Afrika. Jsou jimi následující:

1. Umožnění přístupu ke vzdělávání
2. Podpora žen
3. Stabilizace počtu obyvatel
4. Podpora rozvoje podnikání
5. Rozvoj dopravní infrastruktury
6. Vytváření integračních uskupení
7. Intenzifikace zemědělské produkce
8. Vzdělávání malých rolníků a podnikatelů
9. Dlouhodobá podpora rozvoje zemědělství
10. Rozvoj biotechnologií
11. Zkvalitnění státní správy a stabilizace politických systémů
12. Dlouhodobý a udržitelný ekonomický růst

Potravinový problém je zajisté problémem řešitelným. Jedná se však o velmi dlouhodobou záležitost s naléhavou potřebou mezinárodního úsilí. Rozvinuté země by se měly nadále intenzivně zajímat o situaci v rozvojových zemích. Měly by se jim snažit s co největším úsilím pomoci a nebrat potravinový problém na lehkou váhu. Je však nutné podotknout, že samotné úsilí rozvinutých zemí nebude při řešení potravinového problému dostačující. Je nezbytné, aby vlády zemí přijímající mezinárodní pomoc s poskytnutými prostředky (ať už se jedná o finanční pomoc, dodávky potravin a léků či poskytnutí know-how) hospodařily způsobem, který do budoucna zajistí dlouhodobý ekonomický růst a přispěje ke zkvalitňování života obyvatel ve všech oblastech.

8 Seznam použité literatury

Knižní publikace

1. Adamcová, Lenka, Němečková Tereza a kol. *Rozvojová ekonomika*. Praha: Oeconomica, 2009. 346 s. ISBN 978-80-245-1515-1.
2. Gedlu, Mesfin. *Subsaharská Afrika: Problémy demokracie, nacionalismu a mezinárodních vztahů*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1998. 119 s. ISBN 80-85864-42-8.
3. Jeníček, Vladimír, Foltýn, Jaroslav. *Globální problémy světa - v ekonomických souvislostech*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. 324 s. ISBN 978-80-7400-326-4.
4. Jeníček, Vladimír. *Economics of development*. Prague: Czech University of Agriculture, 2006. 334 s. ISBN 80-213-1500-8.
5. Kuna, Zbyněk. *Demografický a potravinový problém světa*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 340 s. ISBN 978-80-7357-588-5.
6. Kuna, Zbyněk. *Rozvojové země ve světové ekonomice*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2004. 132 s. ISBN 80-213-1134-7.
7. Záhořík, Jan. *Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 179 s. ISBN 978-80-7422-021-0.

Internetové publikace a články

8. African Development Bank, OECD Development Centre, UNDP. *African Economic Outlook 2014: West Africa* [on-line]. 2014 [cit. 2014-10-15]. Dostupný z WWW: <http://www.africaneconomicoutlook.org/fileadmin/uploads/aeo/2014/PDF/Regional_Editions/West_Africa_ENG_web.pdf>.
9. Economic Community of West African States and United Nations Economic Commission for Africa. *Report on Economic and Social Conditions in West Africa in 2010 and Outlook for 2011* [on-line]. 2012-01 [cit. 2014-10-14]. Dostupný z WWW: <http://www.uneca.org/sites/default/files/publications/economicreport2011_wafrica_en.pdf>.

10. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *FAO Food Outlook. Biannual Report on Global Food Markets* [on-line]. 2014-10 [cit. 2015-01-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.fao.org/3/a-i4136e.pdf>>.
11. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *FAO Statistical Yearbook 2014: Africa Food and Agriculture* [on-line]. 2014 [cit. 2014-11-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.fao.org/3/a-i3620e.pdf>>.
12. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *How to Feed the World in 2050* [on-line]. 2010 [cit. 2015-01-28]. Dostupný z WWW: <http://www.fao.org/fileadmin/templates/wsfs/docs/expert_paper/How_to_Feed_the_World_in_2050.pdf>.
13. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *The State of Food Insecurity in the World* [on-line]. 2000 [cit. 2014-10-26]. Dostupný z WWW: <<ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/x8200e/x8200e00.pdf>>.
14. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *The State of Food Insecurity in the World* [on-line]. 2011 [cit. 2014-11-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.fao.org/docrep/014/i2330e/i2330e.pdf>>.
15. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *The State of Food Insecurity in the World* [on-line]. 2014 [cit. 2014-10-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.fao.org/3/a-i4030e.pdf>>.
16. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *Twenty-sixth Regional Conference for Africa – Climate Change Implications for Food Security and Natural Resources Management in Africa* [on-line]. 2010-05-07 [cit. 2015-03-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.fao.org/docrep/meeting/018/k7542e.pdf>>.
17. Food and Agriculture Organization of the United Nations, World Health Organization, The United Nations University. *Energy and Protein Requirements: Past Work and Future Prospects at the International Level* [on-line]. 1981-10-17 [cit. 2014-10-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.fao.org/docrep/MEETING/004/M2995E/M2995E00.HTM>>.

18. Population Reference Bureau. *World Population Data Sheet 2013* [on-line]. 2013 [cit. 2014-11-28]. Dostupný z WWW: <http://www.prb.org/pdf13/2013-population-data-sheet_eng.pdf>.
19. Swedish International Development Cooperation Agency. *Regional Health Profile: West Africa* [online]. Stockholm: Department of Democracy and Social Development, 2000. ISBN 91-586-8903-6.
20. UNICEF. *The State of the World's Children 2014 in numbers* [on-line]. 2014-01 [cit. 2014-10-05]. Dostupný z WWW: <http://www.unicef.org/sowc2014/numbers/documents/english/SOWC2014_In%20Numbers_28%20Jan.pdf>.
21. United Nations. *Demographic Yearbook* [on-line]. 2012 [cit. 2014-10-13]. Dostupný z WWW: <<http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/dybsets/2012.pdf>>.
22. United Nations. *Handbook of Statistics 2014* [on-line]. 2014 [cit. 2015-03-20]. Dostupný z WWW: <http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdstat39_en.pdf>.
23. United Nations. *The Millennium Development Goals Report* [on-line]. 2014 [cit. 2014-10-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.un.org/millenniumgoals/2014%20MDG%20report/MDG%202014%20English%20web.pdf>>.
24. United Nations Economic Commission for Africa. *Annual Report 2014* [on-line]. 2014-03-28 [cit. 2014-10-15]. Dostupný z WWW: <http://www.uneca.org/sites/default/files/publications/annual-report_2014_eng_lwrs.pdf>.
25. United Nations Economic Commission for Africa. *Millennium Development Goals Report. Assessing progress in Africa toward the Millennium Development Goals* [on-line]. 2014 [cit. 2015-01-17]. Dostupný z WWW: <http://www.uneca.org/sites/default/files/publications/2014_mdg_report.pdf>.
26. United Nations Economic Commission for Africa. *Recent Economic and Social Developments in West Africa and Prospects for 2012* [on-line]. 2013 [cit. 2014-10-07]. Dostupný z WWW: <

http://www.uneca.org/sites/default/files/publications/recent_economic_dvlp_sro_wa2012.pdf.

27. World Health Organisation. *World Health Statistics 2014* [on-line]. 2014 [cit. 2014-01-07]. Dostupný z WWW: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/112738/1/9789240692671_eng.pdf?ua=1.

Internetové stránky a statistické portály

28. African Studies Center. *West Africa* [on-line]. 2007 [cit. 2014-10-02]. Dostupný z WWW: <http://exploringafrica.matrix.msu.edu/students/curriculum/m17/activity2.php>.
29. BBC. *Ebola: Mapping the outbreak* [on-line]. 2014-11-28 [cit. 2014-11-29]. Dostupný z WWW: <http://www.bbc.com/news/world-africa-28755033>.
30. BMZ – Bundes Ministry for Economic Cooperation and Development. *Sub-Saharan Africa: Mali* [on-line]. 2010-2014 [cit. 2014-10-20]. Dostupný z WWW: http://www.bmz.de/en/what_we_do/countries_regions/subsahara/mali/index.html.
31. CNN. *Africa. Nigeria: West Africa's economic powerhouse* [on-line]. 2010-09-27 [cit. 2014-10-10]. Dostupný z WWW: <http://edition.cnn.com/2010/WORLD/africa/09/17/nigeria.country.profile/>.
32. Economic Community of West African States (ECOWAS). *Discover ECOWAS* [on-line]. 2007 [cit. 2014-10-05]. Dostupný z WWW: http://www.comm.ecowas.int/sec/index.php?id=about_a&lang=en.
33. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *World Food Situation. FAO Food Price Index* [on-line]. 2015 [cit. 2015-01-12]. Dostupný z WWW: <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>.
34. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *FAO Soil Portal. Relative Soil Health* [on-line]. 2015 [cit. 2015-01-16]. Dostupný z WWW: <http://www.fao.org/soils-portal/soil-degradation-restoration/global-soil-health-indicators-and-assessment/global-soil-health/en/>.
35. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *2014 seen as record year for world cereal production* [on-line]. 2015 [cit. 2015-03-15]. Dostupný z WWW: <http://www.fao.org/news/story/en/item/271814/icode/>.

36. Faostat. *Agri-Environmental Indicators. Land - % of Agriculture Area* [on-line]. 2015 [cit. 2015-02-12]. Dostupný z WWW: <<http://faostat3.fao.org/download/Q/QI/E>>.
37. Faostat. *Food Balance. Food Balance Sheets. Food Supply* [on-line]. 2015 [cit. 2015-02-06]. Dostupný z WWW: <<http://faostat3.fao.org/download/FB/FBS/E>>.
38. Faostat. *Food Balance. Food Balance Sheets. Protein Supply Quantity* [on-line]. 2015 [cit. 2015-02-06]. Dostupný z WWW: <<http://faostat3.fao.org/download/FB/FBS/E>>.
39. Faostat. *Food Balance. Food Supply – Crops Primary Equivalent* [on-line]. 2015 [cit. 2015-02-06]. Dostupný z WWW: <<http://faostat3.fao.org/download/FB/CC/E>>.
40. Faostat. *Food Security. Suite of Food Security Indicators – Access to improved water sources* [on-line]. 2015 [cit. 2015-03-04]. Dostupný z WWW: <<http://faostat3.fao.org/download/D/FS/E>>.
41. Faostat. *Food Security. Suite of Food Security Indicators - Number of people undernourished* [on-line]. 2015 [cit. 2015-01-06]. Dostupný z WWW: <<http://faostat3.fao.org/download/D/FS/E>>.
42. Faostat. *Food Security. Suite of Food Security Indicators – Percentage of paved roads over total roads* [on-line]. 2015 [cit. 2015-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://faostat3.fao.org/download/D/FS/E>>.
43. Faostat. *Population. Annual Population – Total Population* [on-line]. 2015 [cit. 2015-02-20]. Dostupný z WWW: <<http://faostat3.fao.org/download/O/OA/E>>.
44. Faostat. *Population. Annual Population – Total economically active population* [on-line]. 2015 [cit. 2015-03-13]. Dostupný z WWW: <<http://faostat3.fao.org/download/O/OA/E>>.
45. Faostat. *Population. Annual Population – Total economically active population in Agriculture* [on-line]. 2015 [cit. 2015-03-13]. Dostupný z WWW: <<http://faostat3.fao.org/download/O/OA/E>>.
46. Faostat. *Inputs. Land – Agriculture area* [on-line]. 2015 [cit. 2015-03-15]. Dostupný z WWW: <<http://faostat3.fao.org/download/R/RL/E>>.

47. Faostat. *Production. Production Indices. Gross Production Index Number* [on-line]. 2015 [cit. 2015-02-12]. Dostupný z WWW: <<http://faostat3.fao.org/download/Q/QI/E>>.
48. International Labour Organization. *Global Employment Trends 2014* [on-line]. 2014-09-17 [cit. 2015-03-07]. Dostupný z WWW: <http://www.ilo.org/global/research/global-reports/global-employment-trends/2014/WCMS_233936/lang--en/index.htm>.
49. Investiční web. *Západní Afrika kvůli ebolě prý může přijít o miliardy dolarů* [on-line]. 2014-09-17 [cit. 2014-11-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.investicniweb.cz/zpravy-z-trhu/2014/9/17/zapadni-afrika-kvuli-ebol-ery-muze-prijit-o-miliardy-dolaru/>>.
50. IRIN. Humanitarian news and analysis. *West Africa: Combating world's lowest literacy rates* [on-line]. 2009 [cit. 2014-11-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.irinnews.org/report/84052/west-africa-combating-world-s-lowest-literacy-rates>>.
51. The World Bank. *Country Overview: Mauritania* [on-line]. 2014-04-02 [cit. 2014-10-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.worldbank.org/en/country/mauritania/overview>>.
52. The World Bank. *Country Overview: Senegal* [on-line]. 2014-10-16 [cit. 2014-10-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.worldbank.org/en/country/senegal/overview>>.
53. The World Bank. *Data: GDP* [on-line]. 2014 [cit. 2014-10-07]. Dostupný z WWW: <<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>>.
54. The World Bank. *Data: GDP per capita* [on-line]. 2014 [cit. 2014-10-10]. Dostupný z WWW: <<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD/countries?page=1>>.
55. The World Bank. *Data: Poverty and Equity* [on-line]. 2014 [cit. 2014-11-07]. Dostupný z WWW: <<http://povertydata.worldbank.org/poverty/region/SSA>>.
56. The World Bank. *Poverty and Equity. Cabo Verde* [on-line]. 2014 [cit. 2015-01-12]. Dostupný z WWW: <<http://povertydata.worldbank.org/poverty/country/CPV>>.

57. United Nations. United Nations Statistics Division. *Standard Country and Area Codes Classifications* [on-line]. 2013-10-31 [cit. 2014-09-07]. Dostupný z WWW: <<http://millenniumindicators.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm#africa>>.
58. Sahel and West Africa Club Secretariat. *West Africa Gateway* [on-line]. 2011 [cit. 2014-10-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.westafricagateway.org/west-africa/region>>.
59. Union Economique et Monétaire Ouest Africaine. *Historique de l'UEMOA* [on-line]. 2010 [cit. 2014-10-08]. Dostupný z WWW: <http://www.uemoa.int/Pages/UEMOA/L_UEMOA/Historique.aspx>.
60. Wikimedia Commons. *West Africa* [on-line]. 2013-09-02 [cit. 2014-09-12]. Dostupný z WWW: <<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:LocationWesternAfrica.png>>.
61. World Food Programme. *Hunger Glossary* [on-line]. 2014 [cit. 2014-10-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.wfp.org/hunger/glossary>>.

Přehled tabulek, grafů a příloh

Tabulky:

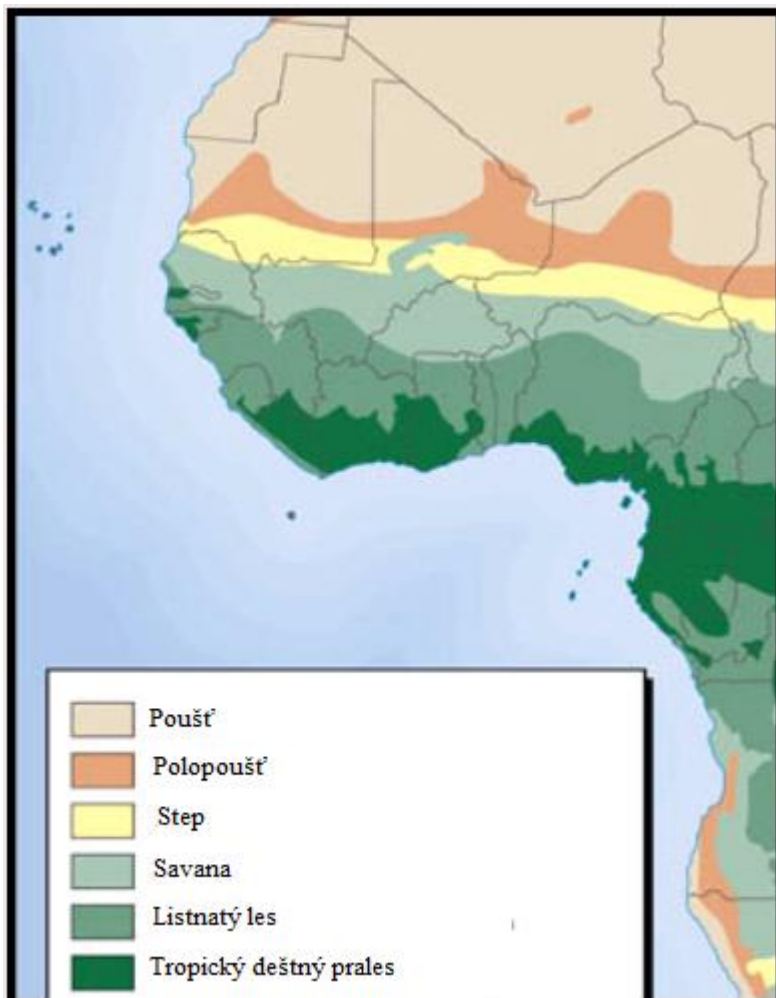
Tabulka 1: HDP v zemích západní Afriky (v tis. USD)	16
Tabulka 2: HDP na obyvatele v zemích západní Afriky (v USD).....	17
Tabulka 3: Růst reálného HDP v zemích západní Afriky (v %)	18
Tabulka 4: Růst HDP v západní Africe a v Africe jako celku (v %).....	24
Tabulka 5: Výše HDP ve světě, v Africe a v západní Africe v roce 2013 (v mil. dolarů) ..	25
Tabulka 6: Demografie západní Afriky	27
Tabulka 7: Vývoj HDI a úroveň naděje na dožití při narození.....	29
Tabulka 8: Populace mezi 15 – 49 lety žijící s virem HIV/AIDS (v %)	31
Tabulka 9: Doporučené požadavky na energetickou hodnotu a bílkovinový obsah denní stravy.....	37
Tabulka 10: Výživová doporučení FAO/WHO/UNU z roku 1985	38
Tabulka 11: Výživová doporučení FAO/WHO z roku 1998	38
Tabulka 12: Počet chronicky podvyživených osob v západní Africe (miliony osob)	40
Tabulka 13: Podíl chronicky podvyživených osob k celkové populaci států západní Afriky (%)	42
Tabulka 14: Hloubka hladu v jednotlivých státech západní Afriky (kcal/osoba/den).....	43
Tabulka 15: Děti do pěti let věku trpící podváhou (v %, průměr let 1990-1995 a 2006 - 2012)	44
Tabulka 16: Děti do pěti let věku trpící zakrslostí (v %, průměr let 2006 - 2012).....	45
Tabulka 17: Nejdůležitější potraviny z hlediska množství kcal na osobu a den v roce 2011	46
Tabulka 18: Bílkoviny a tuky přijímané ve stravě v gramech na osobu a den	47
Tabulka 19: Vývoj zásob potravin určených k přímé spotřebě na osobu a den (v kcal)	48
Tabulka 20: Zásoba obilovin na obyvatele v g na den	49

Tabulka 21: Populace s přístupem ke zdrojům pitné vody (%).....	50
Tabulka 22: Vývoj počtu obyvatel západní Afriky mezi léty 1961 – 2015 (miliony osob)	51
Tabulka 23: Podíl ekonomicky aktivních v zemědělství z celkového počtu ekonomicky aktivních obyvatel v roce 2000 a v roce 2013 (v %)	53
Tabulka 24: Index hrubé zemědělské produkce (2004 – 2006 = 100).....	54
Tabulka 25: Zemědělská půda (% z celkové půdy).....	55
Tabulka 26: Disponibilní zemědělská půda na obyvatele (v ha)	55
Tabulka 27: Globální index cen potravin (2002 – 2004 = 100).....	58
Tabulka 28: Náklady na potraviny (% z celkových vynaložených nákladů, průměr let 2000-2012).....	60
Tabulka 29: Lidé žijící za méně než 1,25 dolarů na den (% , průměr let 2002 – 2012).....	61
Tabulka 30: Míra nezaměstnanosti ve státech západní Afriky v roce 2014 (v %)	62
Tabulka 31: Počet dětí zapsaných do školní docházky v průměru let 2006 - 2012.....	63
Tabulka 32: Odhadované počty gramotných osob v průměru let 2006 – 2012 a výdaje na vzdělávání v průměru let 2001 - 2013	64
Tabulka 33: Zpevněné pozemní cesty (%)	65
Grafy:	
Graf 1: HDP v západní Africe a v ostatních regionech Afriky v roce 2000 a 2013 (v tis. USD).....	23
Graf 2: Růst HDP podle subregionů Afriky mezi léty 2009 – 2014 (v %).....	24
Graf 3: Růst HDP v západní Africe a vybraných oblastech světa	25
Graf 4: Nejrychleji rostoucí ekonomiky Afriky v porovnání s Čínou, Indií a Brazílií v letech 2008 - 2013.....	26
Graf 5: Celkové výdaje na zdravotní péči (podíl výdajů na HDP).....	30
Graf 6: Vývoj světové populace od roku 1965 s výhledem do roku 2050	52
Graf 7: Globální index cen potravin a regionální index spotřebitelských cen.....	57

Graf 8: Světový růst ceny rýže, pšenice a kukuřice od roku 2007	59
Graf 9: Počet podvyživených v Africe v souvislosti s potravinovou krizí (v tis.).....	59
Přílohy:	
Příloha 1: Vegetace na území západní Afriky	84
Příloha 2: Rozdělení států západní Afriky do tří skupin.....	85
Příloha 3: Index rozvoje lidského faktoru.....	85

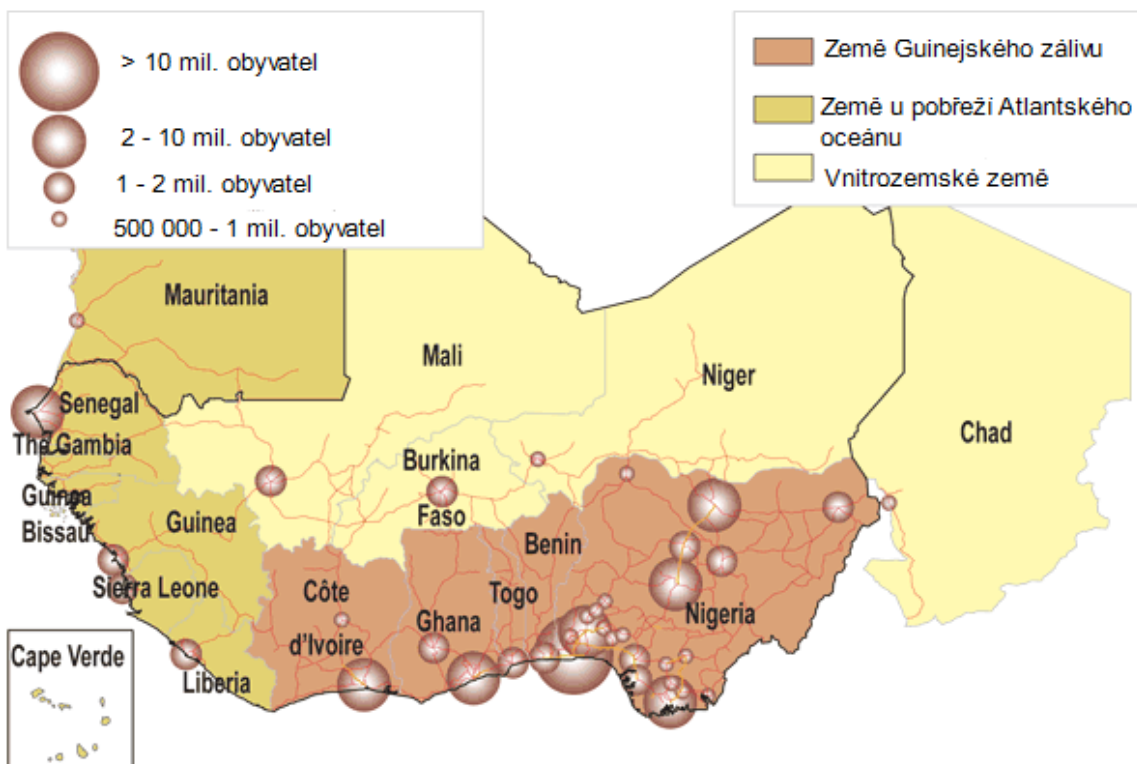
Přílohy

Příloha 1: Vegetace na území západní Afriky

Zdroj: African Studies Center

Příloha 2: Rozdělení států západní Afriky do tří skupin

Zdroj: Sahel and West Africa Club Secretariat

Příloha 3: Index rozvoje lidského faktoru

Zdroj: Adamcová a kol., 2009